

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Kabine Üyelerinin Seçkinlerin Dolaşımı Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi (58. ve 67. Dönemler Arası)

Ahmet Çırakoğlu*
Kerem Yıldırak

Öz: Bir yönetim mekanizmasının önemli parçalarından olan seçkinler, toplum içerisindeki yerleri açısından karar alma süreçlerini etkilemelerinin yanında bu süreçleri yönlendirmekte ve biçimsel sınırlar çizmektedirler. Karar verme davranışını süreklilik içerisinde şekillendiren siyasal seçkinler veya seçkin gruplar zamansal/dönemsel olarak birbirlerinin yerlerini doldurarak gelişim göstermektedirler. Vilfredo Pareto'nun "seçkinlerin dolaşımı" şeklinde adlandırdığı bu döngü her ulusun, toplumun veya evrenin, çağın ve dönemin kendi konjonktüründeki seçkin profilini ifade etmektedir. Nitekim Türk siyasal yaşamının öncüllerinden olan siyasal seçkinler arasındaki dolaşımın tespiti bireysel ve toplumsal özellikler temelinde Türk toplumunun yönetim niteliklerini daha kapsamlı değerlendirebilme-mizi sağlarken, aynı zamanda ekonomik, askeri, sosyolojik, psikolojik, kültürel ve politik tüm yönlerin nesnel bir perspektifle ele alınmasının önünü açmaktadır. Çalışma, Pareto'nun seçkinlerin dolaşımı kuramının Türk siyasetinde ne kadar görünür olduğunu tespit edebilmeyi amaçlamıştır. Çalışmada örneklem olarak seçilen 58. ve 67. dönemler arasında görev yapmış olan kabine üyeleri (siyasal seçkinler) seçkinlerin dolaşımı kuramı çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Seçkin, Seçkinlerin Dolaşımı, Vilfredo Pareto, Kabine Üyeleri, Bakanlar.

Abstract: Being an important part of a governance mechanism, elites not only influence decision-making processes in terms of their place in society but also direct these processes and draw formal boundaries. Political elites or elite groups, which shape decision-making behaviour in continuity, develop by replacing each other temporally/periodically. This cycle, which Vilfredo Pareto calls "the circulation of elites", expresses the elite profile of each nation, society or universe, era, and period in its own conjuncture. Indeed, determining the circulation among the political elites, who are the pioneers of Turkish political life, is important in terms of both their personal backgrounds and their social positions. While such a determination allows us to evaluate the administrative qualities of Turkish society more comprehensively based on individual and social characteristics, it also paves the way for an objective perspective on all economic, military, sociological, psychological, cultural, and political aspects. This study aims to determine the extent to which Pareto's theory of elite circulation is visible in Turkish politics. In the study, the members of the cabinet (political elites) who served between the 58th and 67th terms were selected as a sample and these individuals were examined within the framework of circulation of elites.

Keywords: Political Elite, Circulation of Elites, Vilfredo Pareto, Cabinet Members, Ministers.

* Sorumlu Yazar

@ Doktor Adayı, Marmara Üniversitesi, ahmetcirakoglu@marun.edu.tr
Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, keremyldr@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0001-5491-1780>
<https://orcid.org/0000-0003-0432-9981>

DOI: 10.12658/M0764
insan & toplum, 2025.
insanvetoplum.org

Başvuru: 02.11.2024
Revize: 14.12.2024
Kabul: 07.01.2025
Erken Baskı: 20.03.2025

Giriş

Bir yönetme ve düzen sağlama aracı olarak siyaset, demokratikleşme süreçlerinin merkezinde yer almakta ve toplumsal gerçekliğin yapısal olarak değişmesine, gelişmesine ve iyileştirilmesine yol açmaktadır. Nitekim toplumsal dinamikler bu süreçte tarihi dönüm noktalarıyla kesişerek birey, toplum, siyaset gibi aktörleri yeniden inşa etmektedir. Kendisini yeniden tanımlamaya girişen aktörler, farklı fikirler ve düşünceler etrafında kümelenerek ideolojik söylemlerini kişisel hareket alanlarıyla sürdürmekte ve bu sayede siyaset mekanizmasının merkezinde temellenen yeni ideolojik pratikler bireysel davranışların farklı sınırlar dahilinde somut adımlara dönüşmesini sağlamaktadırlar. Oluşan somut sınırların arasındaki rekabete dönüşen siyasal söylemler, bireyin merkezi yönetim üzerindeki etkin olma çabalarını öne çıkarmakta ve karar alma süreçlerindeki rolünü arttırmaktadır. Bahsedilen döngü içinde gelişim gösteren bu sistem, yönetici sınıfı oluşturan “seçkinler”i doğurarak kaynak ve değer dağıtımındaki karar verme yetkisini otoriterleştirmektedir. Bu bağlamda yöneten seçkinler ile yönetilen toplumlar arasındaki hiyerarşik durum netleşmekte ve ilerleyen süreçlerde bu seçkin grupların nihayetinde başka bir seçkin çevreyle yer değişeceği ve bunun devamlı bir güç dolaşımına yol açacağı düşünülmektedir (Pareto, 2013). Dolayısıyla toplumların sosyolojik, ekonomik, politik, psikolojik, kültürel vb. gelişmelerinin anlaşılmasında önemli rol oynaması sebebiyle Türk ulusunun modern ve geleneksel siyasal eğilimlerinden doğan bu oluşun incelenmesi ve milletvekili, bürokrat, siyasal parti temsilcileri, hükümet kabinesi üyesi gibi siyasal seçkinlerin geniş bir perspektifle değerlendirilmesi önemli görülmektedir.

Genel olarak seçkinler; sosyolojik, iktisadi, kültürel, siyasal anlamda diğer bireylere göre daha yüksek güce ve statüye sahip insanlar olarak görülürken, seçkinlerin karar verme süreçlerinde ve fikir üretme noktasında da ehil olduğu düşünülmektedir (Arslan, 2022; Mills, 1956; Zannoni, 1978). Öte yandan siyasal seçkinler ise sosyoekonomik bir arka plana sahip birey veya birbiriyle bağlantılı büyük ya da küçük gruplar olarak görülmekte, eğitim, toplumsal ağlar ve ekonomik kaynaklar üzerindeki kontrolleri ile anılmaktadırlar (Frey, 1965). Toplumsal/bireysel hayatlara kararlarıyla yön veren ve yönetim ağının en üstünde bulunun bu siyasal seçkinlerin kim olduğuna dair genel bir bakış açısı sunan söz konusu anlayış “seçkin kimdir?” sorusuna yanıt vermektedir. Esasen ele aldığımız bu çalışmayla, ifade edilen soruyu daha özel bir perspektifle ele alarak, “58. ve 67. kabine dönemleri arasındaki siyasal seçkinler hangi toplumsal arka plandan gelmektedir?” ve yine aynı dönemler arasında “kabine üyelerinin göreve gelmeleri sürecinde bir seçkin geçişkenliği söz konusu olmuş mudur?” sorularına cevap aranmaktadır. Bunun yanında iktidar partisinin kurucu üyelerinin sistem içerisindeki etkinliği de değerlendirme konusu edilmıştır.

Bu araştırma, Vilfredo Pareto'nun "seçkinlerin dolaşımı" kuramının Türkiye siyasetinde ne derece uygulanabilir ve geçerli olduğunu tespit edebilmeyi amaçlamaktadır. Bu kuramla, seçkinlerin sürekli birbirleri arasında yer değiştirme eğiliminin var olup olmadığı veya liyakatli, yetenekli kimselerin yönetim kademesi içinde yukarıya tırmanıp tırmanmadığı konusunun tespiti hedeflenmektedir. İfade edilen amaç ve hedef doğrultusunda konuyla ilgili çalışmaların (Frey, 1965; Çay, 2009; Neziroğlu & Yılmaz, 2013 ve 2015) verileri ve analiz yöntemleri değerlendirilerek 58., 59., 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66., 67. hükümetlerde görev almış toplam 144 kabine üyesinin resmi, politik ve sosyodemografik profilleri incelenmiş, elde edilen veriler seçkin kuramıyla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

Kavramsal Çerçeve: Seçkinlerin Dolaşımı Kuramı

Düzen ve sistem, toplumu/toplumlara bir araya getiren önemli iki olguyu oluşturmaktadır. Toplamların yapı taşlarını meydana getiren ekonomik, politik, psikolojik, askeri vb. araçların belirli bir çerçeve içerisinde yönlendirilmesi düzeni sağlarken, tüm bunların bir kural, yasa vb. olanaklarla yönetilmesi de sistemi oluşturmaktadır. Toplamların yaşamsal faaliyetlerini sürdürmeleri ve gelecekleri hakkında karar almalarının gerekliliği sebebiyle düzen, çoğu zaman toplum süreklilik arz eden bir kontrol mekanizması içerisinde yönetilmeye ihtiyaç duymaktadır. İfade edilen kontrol mekanizması ve üst merci olarak sistem tam da burada devreye girmektedir. Düzenin varlığı ona itaat eden toplamları, sistemin varlığı ise yöneten sosyolojik azınlıkları ortaya çıkarmaktadır. Sistemi yöneten ve düzeni kontrol eden sosyolojik azınlıklara yöneten (diğer bir deyişle seçkin), düzen içinde yaşayan toplamlara ise yönetilen adı verilmektedir.

Seçkinler, bireylerin sosyal hayatı içerisinde zamanla tabakalaşmış oluşumları sembolize eden ve bu oluşumların bireyler/toplamlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmasına yol açan önemli bir nitelik taşımaktadır. Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto, Robert Michels, C. Wright Mills,¹ Plüralistler, Marksistler gibi birçok yazar ve ekol, seçkinleri incelemiştir. Tüm bu düşünürlerin seçkin kavramı çatısı altında farklı yorumlamalar/tanımlamalar geliştirmesinin en büyük nedeni, "nasıl oluyor da her yerde ve her zaman ufak bir azınlık, çoğunluğu yönetebiliyor ve toplumdaki siyasi karar alma yetkisini kendi elinde tutabiliyor, süregelen bu durum değiştirilebilir

1 Mosca, G. (1939). *The ruling class*. New York: McGraw-Hill; Pareto, V. (1968). *The rise and fall of the elites: An application of theoretical sociology*. New Jersey: The Bedminister; Michels, R. (1915). *Political parties: A sociological study of the oligarchical tendencies of modern democracy*. New York: Hearst's International Library; Mills, C. W. (1956). *The power elite*. New York: Oxford University.

mi?” sorusunu sormalarıdır. Değerlendirmelerinde ise tüm toplumlarda bir seçkin azınlığın var olduğunu kabul etmişler, bu azınlığın siyasi yapıyı oluşturmalarının ve yönetmesinin kaçınılmaz ve değişmesi mümkün olmayan bir durum olduğuna kanaat getirmişlerdir (Vergin, 2003).

Pareto’nun seçkin olarak tanımladığı kişiler, her insan faaliyeti dalında not verme yoluyla bir endekslemeye gidildiğinde, kendi faaliyet dallarında en yüksek endekslere sahip olanlardır. Ona göre en iyi avukatlar, en iyi memurlar, en çok kazananlar, en iyi politikacılar, en iyi polisler kısacası herhangi bir kesimde varoluş koşulları, akılları ve varsıllıkları sayesinde başkalarına oranla üstün bir çizgide yer alan kişiler toplumun seçkinleridir (Pareto, 1935). Bu bağlamda, entelektüel birikimleri ve kabiliyetleriyle toplum içerisinde sıyrılan bireyler, yönetici sınıfının asli üyeleri konumunda yer almakta ve süreklilik arz eden bir dolaşımın parçalarını oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla var olan kabiliyetlerin zamanla işlevini yitirdiği ve yerine yeni kabiliyetli yöneticilerin geldiği düşünülmektedir. Seçkin olmada belirleyici etken, kişilerin bağlı oldukları örgütlerdeki konumları ve o mevkide bulunmanın sağladığı iktidarın kullanımıdır. İktidar kullanımı mevki ile doğrudan doğruya ilgilidir. Seçkinin tanıtıcı özelliği salt büyük örgütlerin az sayıda insan tarafından yönetilmesi değil, bu yönetici azınlığın zaman içinde değişmesi veya değişme kabiliyetine sahip olmasıdır (Turhan, 2000). Bu şekilde seçkinler, mevcut siyasal alanların (siyasal partiler, sendikalar, dernekler vb.) kurumsallaşmasını olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilecekleri gibi, ekseriyetle yönetilenler üzerinde oligarşik bir yapıya da dönüşebilmektedirler. Yönetilenler üzerindeki örgütlenmesini tamamlayan bu oligarşik güç, demokratik süreçlerin devam etmesi sayesinde sürekli kendisini yenileyerek egemen sınıfın kalıcılığını sağlamaktadır (Michels, 2021).

Seçkin alanına katılımın, bireyin kendinden farklı insanlara göre taşıdığı yüksek kabiliyetlere bağlı olduğu düşünülmektedir. Nitekim aristokratik anlayışın hakim olduğu dönemlerde seçkinlik tanımının çehresini büyük ölçüde aile bağları oluşturmaktaydı, fakat günümüzde seçkinlik kriterlerinin bu tanımlamadan çok farklı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Aristokratik dönemlerde seçkin olabilmenin koşulları arasında gösterilebilecek olan statü, zenginlik, rasyonalite, yetenek ve ahlaki duruş gibi özellikler üst sınıfsal aidiyetlerin belirleyicileri olarak değerlendirilmekteydi. Öte yandan tüm bu üstün özelliklere sahip bireyler tarihsel süreç içerisinde devamlılığını sağlayamayarak “eski seçkin” konumlarına gerilemekte ve bunların yerini ya yine seçkin sınıfına ait ya da halkın içerisinde seçkin olabilecek özelliklere/potansiyele sahip olan “yeni seçkin” bireyler doldurmaktaydılar. Pareto eski seçkinler ile yeni seçkinler arasında yaşanan bu değişimi “seçkinlerin dolaşımı” olarak adlandırmakta ve seçkinlerin bu dolaşımda oynadığı kişisel rollerin sosyal anlamda sürekliliği sağlayan bir faktör olduğunun altını çizmektedir. Aynı zamanda

bu dolaşımın tekrarlayan ve ölçülü bir şekilde gelişim göstermemesi durumunda sosyal istikrarın bozulacağını düşünmektedir. İktidarda (yerel ya da ulusal) bulunan seçkinlerin sosyal istikrarı sağlayabilecek yeni bireylere imkan tanınması sonucunda iktidar olma mücadelesi rijit bir hal almakta ve yeni bireylerin (yönetici konumuna) yükselmesiyle birlikte iktidarda bulunan eski seçkinlerin bunlarla yer değiştirmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

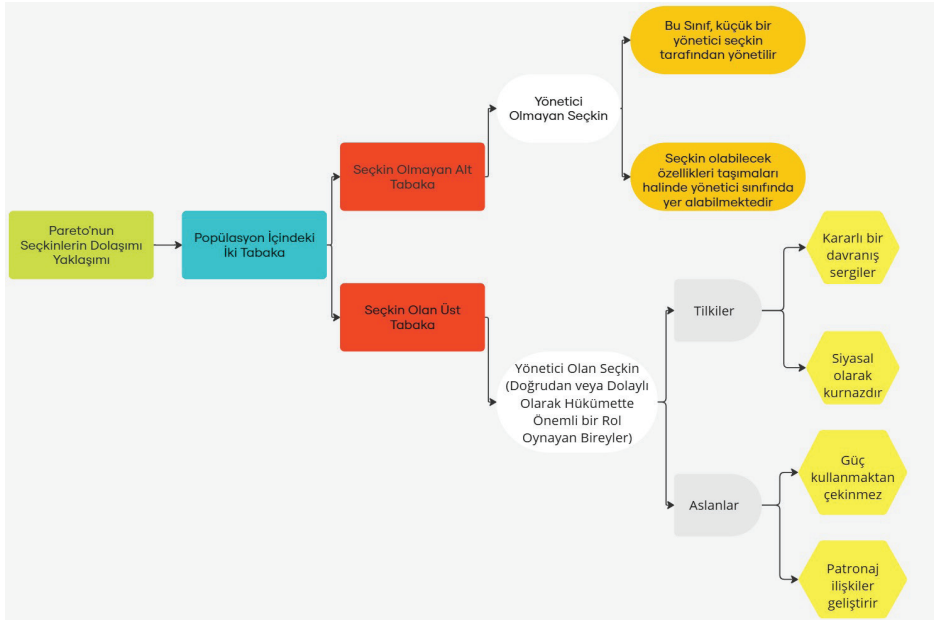
Bireye ve topluma yönelik üretilen rasyonel olan/olmayan fikir ve düşünceleri kabul eden ve buna göre bir şema çizen Pareto, seçkinlerin dolaşımını iki ana hat üzerinden incelemektedir. Ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve politik alanlar içerisinde değerlendirilebilecek bu iki hat, ilk olarak kitlelerin duygusal (irrasyonel) bir yapıyla hareket ettiklerini ve daha sonra bu duygu aracılığıyla ürettikleri fikirleri mantıksal (rasyonel) bir temele dayandırdıklarını iddia etmektedir. Örneğin, milliyetçiliği duygusal bir bakış açısıyla ele alan ve tercihlerini bu yönde yapan bireyin/toplulun desteklediği siyasal partinin ve parti programı gibi rasyonel zeminde oluşturulan bir metnin milliyetçiliğe sağladığı temel, kitlelerin duygusal karar alıp daha sonra rasyonel fikir ve düşüncelerle bu kararı desteklediğini göstermektedir. Dolayısıyla birey ve toplum, duyguları ile oluşturdukları düşünceleri mantıksal dayanaklarla destekleyerek tercihlerini yapmaktadır. Simbiyotik bir ilişkinin kurulduğu bu iki nokta arasında Pareto, insan eylemlerinin çok geniş bir repertuvarda ilerlediğini söyleyerek tutumları/davranışları “türem/türev ve tortu/kalıntı” şeklinde sınıflandırmaktadır (Pareto, 2013). Türemler toplumun iktisadi, dini veya politik görüşlerinden, varsayımlarından ya da manifestolarından meydana gelmektedir. Tortular ise bireylerin ruh hallerini, duygularını veya sezgisel durumlarını içermektedir. Kavramsal olarak örneklendirmek gerekirse laiklik bir modernleşme hareketi olarak tortuyu oluşturmaktadır. Bu, gelenekselliği odağa alarak mütedeyyin bir yaşam tarzını benimseyen bireylere uzak bir kavram olduğundan dolayı, laiklik kavramına karşı mütedeyyin kesim tarafından doğal bir direnç oluşacaktır. Söz konusu direnci kırmak için laiklik kavramı çağdaşlaşma, refah, demokrasi vb. bağlarla reforme edilerek toplumsal tabanda kabul görecektir tarzda yeniden şekillendirilebilmektedir. Diğer yandan geleneksel yaşam biçimlerini benimseyen insanların zaman içerisinde siyasal temsiliyete ulaşma arzusunu oluşturan tortuları Türk siyaseti özelinde örneklendirdiğimizde ise Demokrat Parti’nin “yeter söz milletin” ifadesinin bu arzuya cevaben konumlanmasıyla türetilen durumları ifade ettiği söylenebilir.

Özellikle tortular, bireylerin/kitlelerin sergilediği davranış ve tutumların sebebi olarak görülmekte, tarihsel olarak toplumun değiştiği veya dönüştüğü noktaların anlaşılabilmesinde rol oynamaktadır. Pareto, tortuları iki önemli fonksiyon içinde değerlendirmektedir. Sürekli yeni yorumlar getiren, duygularını ürettikleri argümanlarla besleyebilen ve dinamikler oluşturabilen yenilikçiler (uyuşma/tilki) ve mevcut olay,

olgu, durum ve en genelde geleneği korumaya çalışan konsolidatörler (korunma/aslan). Örneğin bir siyasal parti veya sivil toplum kuruluşu gücünü bürokratik kadroların kuvvetlendirilmesinden, kurumsallaşma eğiliminin desteklenmesinden ya da parti programı ve tüzüğüne göre hareket etmesinden alıyorsa burada kurnaz tilkilerin olduğu söylenebilir. Öte yandan patronaj ilişkilerin, merkezi bir karar alma eğiliminin ya da lider kültürünün olduğu bir yerde güç kullanmaktan çekinmeyen aslanların olduğu görülebilir. Pareto her iki grubun birbirleri ile yer değiştirebildiğini ve tarihsel süreçte bu grupların nasıl değişip dönüştüğünün görülebileceğini ifade etmektedir. Pareto'ya göre her iki grubun da temel amacının kitleler üzerinde merkezi/egemen bir yetkiye sahip olmak ve kaynak ve değerlerin dağıtımında karar vermek olduğunun altını çizmektedir (Pareto, 2013). Dolayısıyla bu amaç uğruna oluşan tüm eylemler siyasal seçkinlerin dolaşımının süreklilik içerisinde oluşturduğu bir döngüye bağlanmaktadır.

Tablo 1

Vilfredo Pareto'nun Seçkinlerin Dolaşımı Kuramı²

2 Tablo araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Pareto, tarihi, sonu gelmeyen bir seçkinler dolaşımı öyküsünde ve bir aristokratlar mezarlığında görmekte ve ona göre güç, yeni bir politik denge mekanizması oluşturan kadar gelgit durumu sergilemektedir. Siyasal anlamda bir bireyin siyasal seçkin olabilme serüveni, toplum içerisindeki en dip noktadan yukarıya doğru (iktidar) giden doğrusal bir güzergahı izlemesinden meydana gelmektedir ve bu güzergah içerisinde bireyler yerel ya da genel anlamda yönetime/yönetmeye talip olmaktadır. Zira yerel siyasal seçkinlerin pozitif ya da negatif eylemleri, ulusal düzeydeki seçkinlerin hamlelerini etkilemektedir. Tam bu noktada, ulusal düzeydeki siyasal seçkinler gibi yerel seviyedeki siyasal seçkinler de ekonomik, politik, askeri, dini, sosyolojik, psikolojik vb. araçların varlığında ve sürdürülebilirliğinde söz sahibi konumunda bulunmayı istemektedirler. Daha açık bir ifade ile yerel siyasal seçkinler, yerel düzeydeki imkanların ve kaynakların kullanılmasıyla yereldeki halkın refahını ve mutluluğunu sağlamak üzere yerel iktidar ve otorite üzerinden halkı yönetme çabası içerisine girmektedirler (Aydın, 2010). Seçkinlerin bu noktadaki baskın gücü halkın iktidardaki önemini yitirmesine sebep olurken, küçük bir azınlığın kendi kararlarıyla kitleleri yönetmesine yol açmakta ve sosyopolitik alanı yeniden şekillendirmektedir.

Belirli bir toplumda siyasal seçkinlerin değişiminin veya dönüşümünün görülebilmesinde önemli olan seçkinlerin dolaşımı kuramı, ulusal ve yerel siyasal seçkinlerin davranışları ile bağlantılı görülmektedir. Siyasal olarak değerlendirilebilecek aileler, cemiyet veya cemaatler, sivil toplum kuruluşları, siyasal partiler gibi alanlar ya da bireyin dünya görüşünü yansıtan söylemler/davranışlar seçkinler sınıfının ilerleyeceği süreçleri belirlemektedir. Bu bağlamda iktidar gücüne sahip ulusal ya da yerel seçkinler grup ya da birey referansı ile kendilerini ifade etmekte ve oluşan ifade biçiminin canlılığı topluluklar içinde bireyin ön plana çıkmasını sağlayarak seçkinler sınıfının mevcudiyetini devamlı kılmaktadır.

Tüm bu kavramsal açıklamalardan hareketle, tarihsel ve sosyolojik değişkenlerin etkisini ön plana almaktan ziyade tüm toplumları kapsayan bir “evrensel” anlayış ortaya koyan Pareto’nun seçkinlerin dolaşımı kuramında daha çok ekonomik, kültürel, politik veya küresel değişimler/değişmezlikler seçkinlerin varlığını etkileyebilir. Seçkinlerin en yetenekliler olarak tanımlandığı bakış açısının her toplumda aynı oranda karşılık bulduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla bu noktada bunun bir meritokrasi mi yoksa güç ve sermaye sahipliği mi olduğu sorunsalı ortaya çıkmaktadır. Demokratik sistemlerin hedefleri açısından değerlendirildiğinde demokrasi, kaynak ve değerlerin eşit/adil bir yöntemle dağıtılmasını savunurken, seçkinler kuramı azınlığın çoğunluk üzerindeki iktidarıyla şekillenmekte ve bu haliyle modern demokratik sistemlerin analizinde yetersiz kalmaktadır. Kuram, çeşitli toplumsal yapıları genellikle ampirik verilere dayanmayan teorik bir çerçeveye açıklamaktadır. Seçkinlerin doğası, değişimi ve toplum üzerindeki etkisi gibi konularda

somut, sistematik ve veri tabanlı analizlerin eksikliği, teorinin uygulanabilirliğini sınırlandırmaktadır. Aynı zamanda iktidarın yapısını seçkinlerden ziyade çoklu aktörler arasında gelişen dinamiklere dayandıran modern siyaset bilimi ve sosyolojinin savları ele alındığında, Pareto'nun kuramının siyasetteki karmaşık güç ilişkilerini yeterince ortaya koymadığı söylenebilir. Çalışmada, seçkinlerin dolaşımı kuramında yeterince işlenmediği tespit edilen bu parametrelerin Türk siyasetine uyarlanmasına ayrıca çaba harcanmıştır. Nitekim Türkiye'de yerleşik bir elit kültüründen bahsetmemiz mümkün görünmediği için yapılan analizlerin bu faktörleri de içermesine özellikle dikkat edilmiştir. Pareto'nun kuramında aktif bir yönetici azınlığın pasif bir toplum üzerindeki etkin iktidarından bahsedilmesine karşın, Türkiye'de yönetici olmayanlar arasında toplumsal/bireysel siyasal katılımın artması ve buna bağlı olarak sosyopolitik hareketlerin yükselmesiyle pasif olarak nitelendirilebilecek bireyler, aktif yönetici adaylarına dönüşme eğilimi göstermişlerdir. Son olarak kuramın, uluslararası güç dinamiklerinin ve ekonomik ilişkilerin ulusal siyasete olan etkisini yeterince kapsamadığı değerlendirildiğinden dolayı çalışmamızda yeni elitlerin Türk siyasetine etkileri de göz önünde bulundurulmuştur.

Seçkin teorileri küçük bir azınlık grubun çoğunluk olan toplumsal tabanı yönettiği ve bu azınlığın siyasal, ekonomik, psikolojik, sosyal gücü yönlendirdiği mantığına dayanmaktadır. Bu mantık, tarihsel süreç içerisinde seçkin teorilerinin Türk siyasal sistemiyle olan ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde, seyfiye-kalemiye-ilmiye yönetiminden cumhuriyete geçişte asker ve bürokratların karar alma süreçlerindeki etkisiyle modernleşme ve devletin yeniden tasarlanmasının ön plana çıkması; çok partili hayata geçişle birlikte sivil siyasetin katılımının artması, ancak askeri, bürokratik seçkin sınıfta gözle görünür bir değişimin yaşanmamış olması; günümüzdeyse iş insanları, kanaat önderleri ve profesyonel siyasetçiler ile yeni bir seçkin grubun ortaya çıkması şeklinde tezahür etmiştir. Bu bağlamda Türk siyasal sisteminin dönemsel olarak seçkinlerin farklı formlarından ve kendi içerisinde yaşamış olduğu sirkülasyondan bahsetmemiz mümkün görünmektedir.

Literatür Taraması

Türk siyasal seçkinleri hakkında kaleme alınan araştırmalar genel itibarıyla milletvekillerinin sosyodemografik özelliklerinden faydalanmaktadır. Frederick Frey'in "The Turkish Political Elite" (1965) başlıklı kitabı Türkiye'deki seçkin sınıfı ele alan ilk ve en kapsamlı çalışma olarak gösterilebilir. Bu çalışmada esasen seçkinler yaş, eğitim, meslek, cinsiyet gibi sosyodemografik kriterler temelinde ele alınmış ve

sonrasında farklı ülkeler özelinde de benzer çalışmalar yapılmıştır.³ Öte yandan çalışma alanlarının genişlemesiyle birlikte kentler veya siyasi partiler, kadınlar, belirlenmiş yıllar arasındaki seçkinler ve dönemsel olarak bürokrat kökenliler referans alınarak milletvekili seçkinler incelenmiştir (Arslan, 2005 ve 2007; Ertan & Aykaç, 2019; Altan, 2008; Bildirici, 2019). Dolayısıyla çalışmalar, seçkin kavramını milletvekillerinin demografik özelliklerine daha fazla yaklaştırmış ve Cumhuriyet dönemi hükümet özellikleri ve bakanlar kurulu üye profillerini daha kısıtlı ele almıştır.

Öncesinde değinildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinin tarihinde özellikle kabinede görev yapmış olan seçkinlere yönelik spesifik çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Demiral (1973), Bayrak (1984), Çay (2009), Neziroğlu ve Yılmaz (2013 ve 2015) gibi araştırmalar bakanlar kurulu seçkinlerinin demografik özelliklerini, görev başlama ve bitiş tarihlerini, ait oldukları partileri ve seçim çevrelerini çalışmalarına konu etmişlerdir. 1920-1985 yılları arası 45 hükümetin politik yapısı ve görev sürelerini analiz eden Sencer (1985), hükümetlerin genel itibarıyla tek partili bir sistemi oluşturduğunu ve koalisyon dönemlerinin hükümetin yönetme süresini sınırlandırdığını ifade etmektedir. Turan (1986) ise bakanlar kurulu seçkinlerinin sosyodemografik ve politik sınırlılıklarını ele almış ve 1946-1980 arası tüm bakanların ve milletvekillerinin eğitim, meslek, toplumsal bağlantı ve parlamenter özelliklerini karşılaştırmıştır. Çalışma neticesinde bakanların milletvekillerinden daha eğitilmiş, bürokratik kökenli ve siyasi deneyiminin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

1923'ten 2009'a kadar Türkiye Cumhuriyeti hükümet kabinelerinde görev almış olan bakanlar kurulu üyelerini inceleyen Sayarı & Dikici-Bilgin (2011 ve 2018), cinsiyet, yaş, doğum yeri, meslek, eğitim gibi demografik kriterleri kullanarak 60 hükümeti 10 yıllık dönemler şeklinde analize tabii tutmuştur. Çalışmada, darbelerin bakanları çoğunlukla değiştirdiğini, bu manada demografik yapının da etkilendiği vurgulanmış ve seçkinlerin çoğunlukla orta yaşta ve hukuk eğitimi almış akademisyenlerden oluştuğu görülmüştür. Bir başka çalışmada ise 1950-2011 yılları arasında görev almış hükümetlerin ve bakanların sayıları, hizmet süreleri, bağlı bulundukları siyasal parti gibi parametreler araştırılmış ve tek partili ya da koalisyon sistemlerine göre sürenin etkilendiği ve kitle partilerinin milletvekilleri sayısına kıyasla daha düşük koltuk sayısına ulaştığı tespit edilmiştir (Mutlu, 2014).

3 Söz konusu çalışmalar için bkz. Dorronsoro, G. & Massicard, É. (2005). Being a member of parliament in contemporary Turkey. *European Journal of Turkish Studies*, 3, 1-57; Sayarı, S. & Hasanov, A. (2008). The 2007 elections and parliamentary elites in Turkey: the emergence of a new political class? *Turkish Studies*, 9(2), 345-361; Tachau, F. & D. Good, M.-J. (1973). The anatomy of political and social change Turkish parties, parliaments and elections. *Comparative politics*, 5(4), 551-573; Tachau, F. (1980). Parliamentary elites: Turkey. J. M. Landau, E. Özbudun & F. Tachau (Eds.), In *Electoral politics in the middle east: Issues, voters, and elites* içinde (pp. 205-242). London: Croom Helm.

Hükümetleri, bakanlık seviyesinde değerlendiren Altunok ve diğerleri (2019), 1920-2020 arası yıllarda kurulan tüm bakanlıkların kuruluş aşamasını, bakanların hizmete başlamasını/bitirmesini, bakanlığın isminin değişimini ya da bakanlıkların birleşimini/ayrımını kendi bakış açısıyla “Türkiye Cumhuriyeti Bakanlıklar Tarihi” kitabında kapsamlı olarak incelemiştir. Yanı sıra Özalp, Bir ve Yeles (1988) 9. ve 18. dönemler arasında görev alan bakanları ve milletvekillerini sosyodemografik faktörler aracılığıyla değerlendirmiştir. Kadınların milletvekili ve bakan olarak hizmet verme oranına değinen Aydın ve Kahraman (2015), bakanlık yapmış kadın siyasilerin sosyodemografik özelliklerine ışık tutmuştur. Daha spesifik anlamda bazı çalışmalar içişleri ve turizm bakanlarını incelemiş ve onların demografik özelliklerine değinmiştir (Çolak, 2021; Ormankıran ve diğerleri, 2014). Bu çalışmalarda ele alınan tüm örneklem grupları, seçkin olup olmama durumlarına bakılmaksızın karar alma mekanizmasının çeşitli seviyelerinde bulunan veya siyasal yönetici pozisyonunda yer alan bireyler temelinde siyasal seçkin olarak kabul edilmiştir (Aslan, 1995; Çağlar & Arslan, 2000; Mills, 1956 ve 1963; Weber, 1968; Parry, 1969).

Farklı yöntemleri ve sonuçları içeren yukarıdaki tüm çalışmalar, temelde daha çok siyasal seçkinlerin sosyodemografik özelliklerine ağırlık vermiş, siyasal atmosferin, dönemin ve kurumsal süreçlerin koşullarına göre tasarlanmışlardır. Bu çalışma ise 2002’den bu yana tek başına iktidar olan AK Parti kabine üyelerinin seçkinlerin dolaşımı kuramı içinde analiz edilmesiyle, partinin kurumsallaşma süreçlerine dair ipuçlarının görülmesine imkan tanımayı hedeflemektedir. Aynı zamanda araştırmanın siyaset bilimi, sosyoloji ve tarih disiplinlerinden yararlanılarak hazırlanmış olması, multidisipliner bir yaklaşım ortaya koyma amacına yönelik çabayı ifade etmektedir. Bakanlar üzerinden daha teorik bir perspektif sunan bu çalışma, “modern Türk siyasetinde seçkinlerin dolaşımı” üzerine özgün bir katkı sunabilmeyi hedeflemektedir. Öte yandan Frey’in (1965) çalışması Türk siyasetinin ilk 100 yıl içerisindeki siyasal elit profilinin projeksiyonunu verirken, bu çalışma “ikinci yüzyılda siyasal elit kimdir?” sorusunun yeniden sorgulanmasına ayrıca olanak tanımaktadır. Çalışmada seçkinlerin dolaşımının döngüsel mi yoksa sürekli mi geliştiğine dair ampirik bulgular sunulmakta, merkez-çevre değişiminin ya da merkezin çevreleşmesi veya tam tersi durumun varlığı/yokluğu ortaya konulmaktadır. Frey (1965), Sayarı ve Dikici-Bilgin (2011) gibi çalışmaların sunmuş oldukları analizlere katkı olarak bu çalışma, Pareto’nun evrensel teorisini kullanarak seçkinlerin dolaşımını Türk siyaseti bağlamında daha geniş bir kuramsal çerçevede tartışabilme olanağı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Seçkinler, kurumsal iktidar sahibi, sosyoekonomik kaynakları elinde bulunduran, karar alma ve kitleleri yönlendirme becerisine sahip, kuralları belirleyen ve uygulayan

kimselerdir. Seçkinlik sınıfsal veya kurumsal bir üstlük tanımlaması değildir. Bu tanımlamada benimsenen temel kriterler güç (iktidar), kontrol ve etkidir. Siyasal seçkinler ise siyaset kurumu içerisinde üst veya üste yakın konumları ellerinde bulunduran bireylerdir. Dolayısıyla siyaset mekanizmasının üst düzey pozisyonlarını işgal eden cumhurbaşkanları, başbakanlar, meclis başkanları, cumhurbaşkanı yardımcısı, başbakan yardımcısı, bakanlar, siyasi parti liderleri, genel sekreterleriyle etkili diğer üst kurul üyeleri siyasal seçkin olarak kabul edilmektedir (Çağlar & Arslan, 2000). Buradan hareketle bu çalışmada örneklem olarak belirlenmiş tüm kabine üyeleri siyasal seçkin olarak ele alınmıştır. Tablolarda belirlenen kriterlerle siyasal seçkinlerin sosyodemografik konumları açıklanarak sayısal ve yüzdesel veriler sunulmuştur. Bu veriler üzerinden Türk siyasetindeki seçkinler arasında bir seçkin dolaşımının olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bakanların genel profilini oluşturacak bilgiler toplanırken TBMM ve hükümet yayınlarından, siyasi parti yayın ve açıklamalarından, kişisel biyografilerden, gazete ve internet sitelerinde yayınlanan yazılardan yararlanılmıştır. Bu yayınlardan isim ve soy isim, doğum yeri, eğitim, yabancı dil, ünvan, ihtisas, mesleki ve siyasal kariyer, alınan ödül gibi değişkenler toplanmıştır. Devam eden süreçte bu değişkenler başta Frey (1965) olmak üzere diğer araştırmalarla (Bayrak, 1984; Demiral, 1973; Mutlu-Eren, 2014; Woldendorp ve diğerleri, 2000) kıyaslanmış ve güncel veri setleri oluşturulmuştur. Bahsi geçen çalışmalarda kullanılan kriterler konuyla ilgili yapılacak araştırmalara temel oluşturmakla birlikte, toplumların sosyopolitik değişim/gelişimleri göz önüne alındığında bu kriterlerin güncellenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak Türkiye’de yerleşmiş bir seçkin kültürü veya köklü bir seçkin yapı (Batı kültüründe var olan sınıf veya statü temelli elit geleneği) mevcut olmadığından dolayı Türk standartlarında bir seçkin/siyasi seçkin tanımının yapılması güçleşmekte ve bu sebeple araştırmalarda belirlenen kriterlerin birçoğu bu noktada yetersiz kalabilmektedir. Bu kısıtlılık göz önüne alınarak geçmiş tarihlerde yapılan araştırmalarda kullanılan tanımlar/kriterler güncellenerek ve Türk siyasal yapısı özeline indirgenerek kullanılmıştır.

Kabine üyelerinin hedef örneklem olarak ele alındığı bu çalışmada metin, görüntü, ses veya diğer iletişim biçimlerinin sistematik ve nesnel bir şekilde değerlendirilmesini sağlayan ve bir nitel/nicel analiz metodu olan içerik analiz yöntemi (Ültay ve diğerleri, 2021) kullanılmıştır. Bu analiz ile dokümanların içerisinde bulunan bulguların açık, belirgin anlamları aracılığıyla hedeflenen içeriğe ilişkin değişkenler hakkında tanımlayıcı veriler elde edilmeye çalışılmış ve değişkenlerin görünme sıklığının objektif, güvenilir gözlemler vasıtasıyla okuyucuya aktarılması hedeflenmiştir. Dolayısıyla verilerin sistematik bir şekilde formüle edilmesi, araştırma evreninin ve örneklemünün ortaya konulması, çözümleme ölçeğinin ve ölçme biriminin belirlenmesi, sınıflama

sisteminin oluşturulması, araştırma güvenilirliğinin ve geçerliliğinin kontrolü gibi konuların araştırma konusu ve sorunuyla ilişkili olarak saptanmasına (Gökçe, 1995) dikkat edilmiştir. Bu yöntem ile veriler arası bağlantılar oluşturularak bu verilerdeki anlam bütünlüğü keşfedilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmada çalışma grubunun farklı özelliklerini veya bir fenomeni kavrayabilmek için betimsel yöntem kullanılmış ve tanımlayıcı araştırma tasarımıyla (Akyol ve diğerleri, 2023) çalışılan popülasyonun veya olgunun özellikleri somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Araştırma değişkenlerine ilişkin verilerin farklı zamanlarda toplanması yoluyla olguda meydana gelen değişimin ve gelişimin tespit edilmesine dayanan boylamsal araştırma tekniğiyle de (Coştu, 2011) örneklemdeki değişimleri/dönüşümleri veya sabiteleri belirli zaman dizileri şeklinde ele alınmıştır.

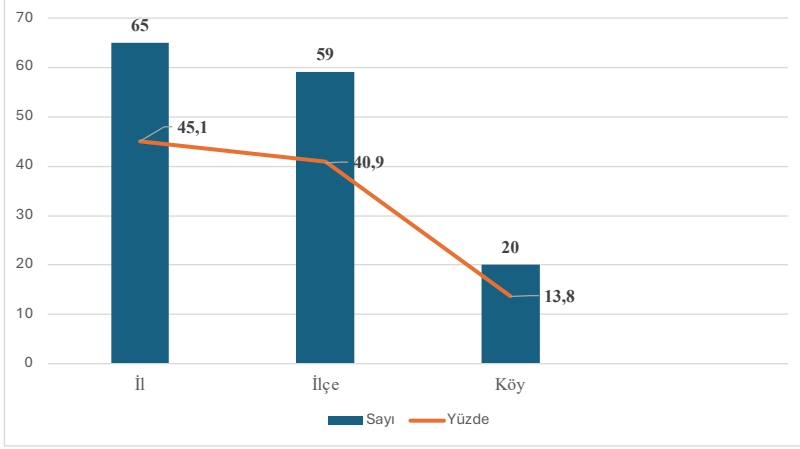
Çalışmanın yöntemi, ilgili dönemler arasında belirlenen kabine üyelerinin kuramsal olarak değerlendirilebilmesinde sistematik bir kapsam sunmuş ve ulaşılan verileri tutarlı, tekrarlanabilir çerçevede güvenilir hale getirmeyi mümkün kılmıştır. Yöntemin tanımlayıcı ve tasnif edici yönü örneklem profilini ölçmede verimli bir geçerlilik sağlamıştır. Bu geçerlilik ait olunan dönem ve ulaşılabilen örneklem verileri bağlamında çevrenmiştir. Burada yöntem, kabine üyelerine dair ulaşılmak istenen verilerin arasında anlamlı bir ilişki kurma ve bu ilişkinin kuramsal kavrayışını inceleme yaklaşımıyla tanımlanmıştır. Araştırmanın metodolojik yaklaşımı, örneklem için toplanan veriler arasındaki temsiliyet kapasitesinin ve sosyopolitik ilişkideki yerlerinin anlaşılmasında önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Yanı sıra elde edilmek istenen örneklem verileri için bir yol haritası çıkarmak araştırmanın objektifliğini arttırmış ve gelecekte yapılacak benzer çalışmalara katkı sunma kapasitesini genişletmiştir. Araştırmada kullanılan metodoloji, genel olarak resmi/gayriresmi yazılı, görsel dokümanlarla ve kayıtlarla sınırlı tutulduğundan dolayı görüşme, alan araştırması, mülakat, anlatı veya söylem analizi gibi diğer yöntemleri içermemektedir.

Bazı kabine üyelerinin biyografik verilerine ulaşılırken doğal olarak belirli zorluklarla karşılaşmıştır. Çok az sayıda da olsa nispeten kısıtlı olan bilgilerin analiz sonuçlarına etkisini azaltmak için belli alanlara yönelik olarak nispeten fazla süre sarf edilerek bu açık giderilmeye çalışılmıştır. Spesifik alanlar içerik analizi esnasında önceden belirlenmiş kodlara (meslek, ödül, eğitim vb.) işlenmek suretiyle bir standart oluşturulmuştur. Bu sürecin tutarlılığını sağlamak adına aynı kodlar tüm kabine üyelerini kapsayacak şekilde uygulanmıştır. Yanı sıra subjektif değerlendirmelerden kaçınmak için veriler sadece doğrudan kayıt altına alınmış bilgilerle oluşturulmuştur. Bir kabine üyesine dair veriler, ulaşılabilir olan birden fazla kaynaktan derlenmiş, resmi ve bağımsız kaynaklar arasında çapraz sağlamalar yapılarak veriler olabildiğince net ve tarafsız olarak çalışmaya işlenmiştir.

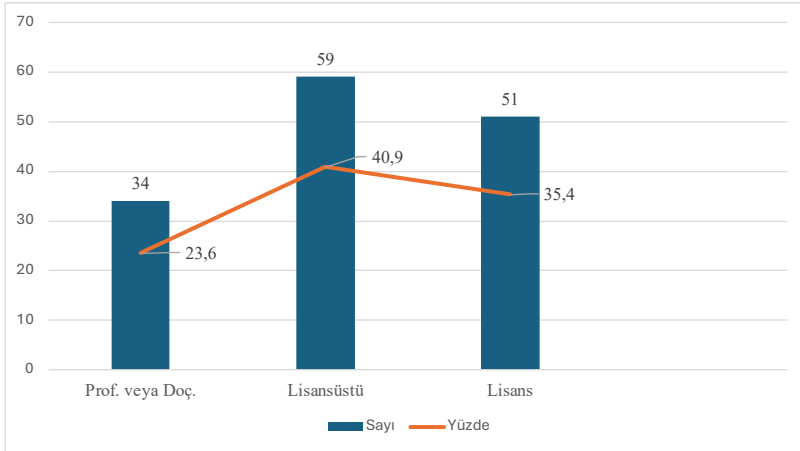
Bulgular ve Analiz

Yetenek, deneyim veya demografik üstünlük bağlamında nitelendirilen seçkinliğin (Saunders, 2022) temel kıstasları; yapılan bürokratik görevler ve üstlenilen siyasal misyon, mesleki ve toplumsal hayatta edinilen gelişim/başarı, demografik arka plan, sahip olunan eğitim düzeyi, başarı karşısında alınan takdir vs. gibi çeşitli parametrelerden oluşmaktadır. Uluslararası bir kurum veya kuruluşta yöneticilik, diğer devletlerden alınan nişan/ödül, bir siyasal partinin liderliği, milletvekilliği dönemleri, kamusal üst düzey yöneticilik, dil ve akademik kariyer gibi özellikler seçkinlik kaynağının önemli varsayımlarını meydana getirmektedir. İfade edilen bu faktörler, seçkinin doğduğu kültürle başlayan, toplumsallaşma süreçleriyle oluşan fikişsel bakış ve zamanla edinilen yönetme becerisiyle devam eden çevreden merkeze doğru yükselmeye açıklanmaktadır.

Kabine üyelerinin profillerini istatistiki verilere dönüştürebilmek amacıyla doğum yeri, eğitim ve ünvanı, yabancı dili, iş ve kariyeri, resmi görevi, siyasal geçmişi, milletvekilliği kariyeri, kabine üyeliği süresi ve tekrarı, alınan madalya/nişan/ödül olmak üzere dokuz ayrı kategori oluşturulmuş, bütün kategoriler üç dereceye ayrılmıştır. Önceki çalışmalardan farklı olarak yaş kriterine dayalı bir durum tespiti yapılmamıştır. Bu kategoriler, bulundukları çevrenin cemiyet veya topluluk içerisindeki itibarı, kişinin kendi yetenek ve liyakati ile elde ettiği başarıları ve bunların tamamının küresel alandaki etkileri ile ölçülmüştür. İstatistiki veriler hem sayısal hem de yüzdesel grafiklerle tablolar halinde yansıtılarak gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öte yandan Türkiye’de sınıfsal veya statüsel özelliklere dayalı yerleşik bir elit kültürü ve geleneği bulunmadığından dolayı aileden gelen sınıfsal veya statüsel özelliklere kriter olarak yer verilmemiş, profillerin bireysel beceri ve kariyerleri temelinde belirlenen ölçütler baz alınmıştır. Çalışmada bu kriterlerin kullanılmasının sebebi, siyasal seçkinlerin durumunu var olan objektif verilerle sayısal ve oransal olarak ortaya koyabilmektir. Kabine üyelerinin profillerini tespit edip belirlenen standartlarda bir kategorizasyona tabi tutmak çalışmamızı sonuca ulaştırabilmemiz için bir gereklilik olarak görülmüştür. Çalışmanın amacı, söz konusu dönemde görev alan kabine üyelerinin sosyodemografik durumlarını ortaya koyarak, siyasal seçkinler arasındaki dolaşımın niteliğini belirleyebilmektir.

Tablo 2*Doğum Yeri*

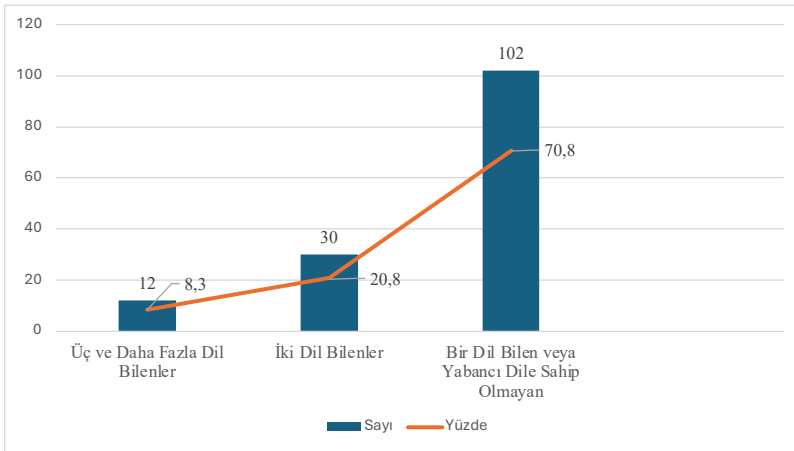
Bu grafikte kabine üyelerinin doğum yerlerine dair bilgiler verilmiştir. Üyelerin 65'i (%45,1) il, 59'u (%40,9) ilçe ve 20'si (%13,8) ise köy doğumludur. İl ve ilçede doğanlar birbirine yakın orandayken, köyde doğanların oranı nispeten düşüktür. Bu tablo bireylerin köklerinin bağlı bulunduğu cemiyet arka planları hakkında kısıtlı da olsa bilgi sunmaktadır. İlde doğanların belli imkanlara erişim olanakları değerlendirildiğinde avantajlı oldukları düşünülmektedir.

Tablo 3*Eğitim ve Ünvan*

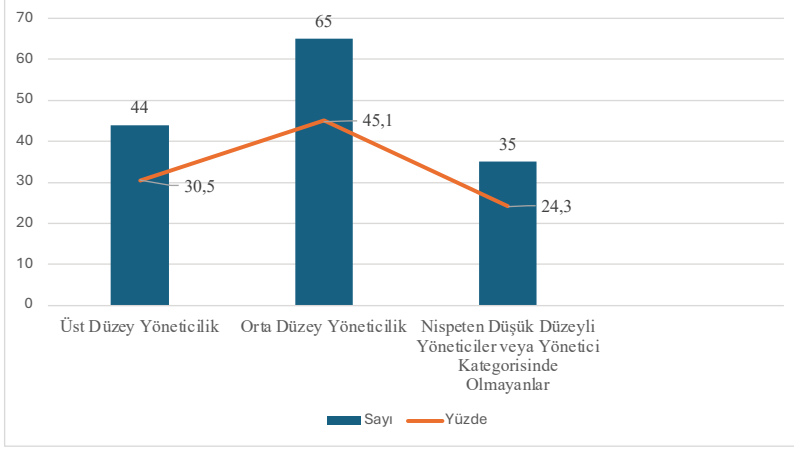
Bu grafikte kabine üyelerinin eğitim düzeyleri ve akademik ünvanları verilmiştir. Birinci kategori profesör, doçent ve doktor öğretim üyesi, ikinci kategori doktor ve bilim uzmanı, üçüncü kategori ise lisans mezununu ifade etmektedir. Ele alınan profiller arasında lisans mezununun daha altında bir eğitim düzeyi bulunmadığından dolayı bu kategori tabloya alınmamıştır. Burada geçmiş incelemelerde kıyas olarak kabul edilen lisans mezuniyetinden ziyade, akademik ünvan ayırıcı faktör olarak değerlendirilmiştir. Profesör ve doçent ünvanına sahip olan kişi sayısı 34 (%23,6), lisansüstü eğitim düzeyinde kişi sayısı 59 (%40,9) ve lisans derecesinde kişi sayısı 51 (%35,4) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4

Yabancı Dil

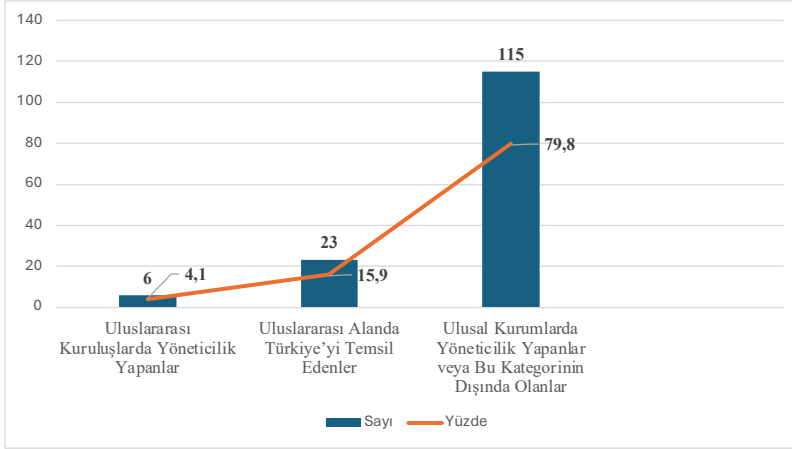
Ele alınan bu grafikte kabine üyelerinin yabancı dil yeterliliklerine yer verilmiştir. Tek yabancı dil bilmenin zaruri olarak görüldüğü günümüz standartlarında, birden fazla yabancı dil bilme özelliği ayırıcı veri olarak alınmıştır. Buna göre 12 (%8,3) birey üç dil ve daha fazlasını bilmekte, 30 (%20,8) birey iki yabancı dil bilmekte ve 102 (%70,8) birey ise bir yabancı dil bilmekte veya herhangi yabancı bir dil bilmemektedir. Tabloya bakıldığında sadece bir yabancı dil bilenlerin oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5*İş ve Kariyer*

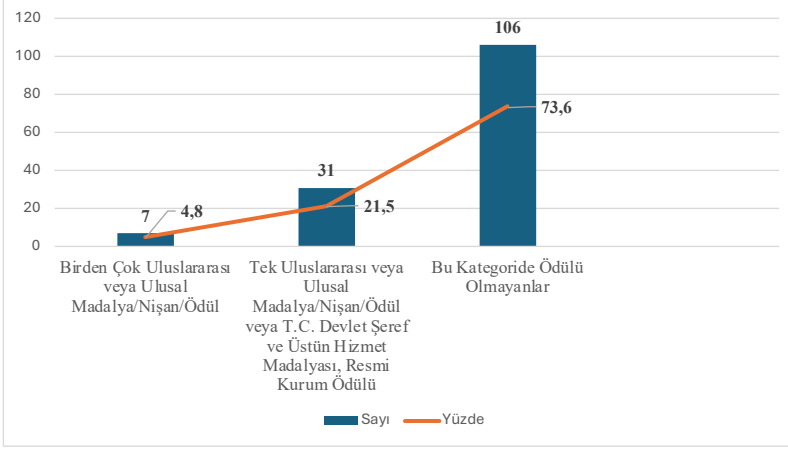
İş ve kariyer sıralaması içinde üst düzey yöneticilik kategorisi uluslararası kurumların baş ekonomistlerini, finans danışmanlarını, kamu ve özel şirketlerinin kurucu ve yöneticilerini, vali, kaymakam, rektör ve diplomatları içermektedir. Orta düzey kategorisinde kamu veya özel sektörde müsteşar, genel müdür, daire başkanı, yönetim kurulu başkanı ve TBMM komisyon başkanlıkları, hakim, savcı, uzman doktor, başhekim ve yüksek mühendisler yer almaktadır. Son olarak alt düzeyde ise doktor, futbolcu, avukat, yönetmen, mimar, yazar, mühendisler, sanayici, müteahhit, gazeteci, öğretmen, sivil toplum kuruluşu yöneticisi ve üyesi bulunmaktadır. Yanı sıra yönetici kategorisinde olmayanlar da bu son kategoriye eklenmiştir. Tabloya göre araştırmaya konu edilen profillerin neredeyse yarısı orta düzey yönetici kategorisinde yer almaktadır.

Tablo 6

Resmi Görev

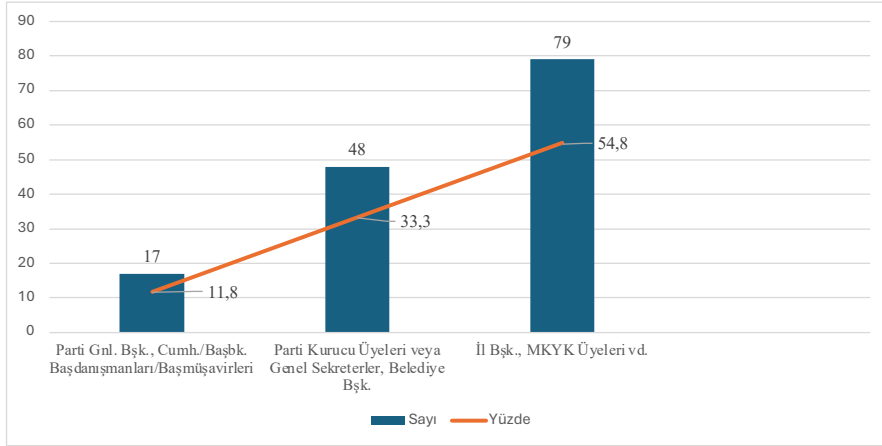
Resmi görev kategorisi kabine üyelerinin ulusal ve uluslararası alandaki faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu faaliyetlerden ilki uluslararası anlamda üst düzey yöneticilikleri göstermektedir. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM), NATO Parlamenter Asamblesi, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Dünya Bankası (IMF), Dünya Su Konseyi gibi uluslararası kuruluşların başkanlığı, üyesi veya guvernörü gibi alt parametreler birinci kategoriyi oluşturmaktadır. Uluslararası alanda Türkiye'yi temsil edenleri gösteren ikinci kategori, Avrupa Birliği Başmüzakerecisi, (KEİPA), Parlamentolar Arası Birlik (PAB), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Türk Grubu başkanları/üyeleri, yabancı ülkelerin Türkiye Dostluk Grubu başkanları/üyeleri ve Dünya Bankası Türkiye temsilcilikleri, İslam İşbirliği Teşkilatı temsilciliklerini içermektedir. Ulusal yöneticilikleri ifade eden üçüncü kategoride ise Aksakallılar Heyeti, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Türkiye Belediyeler Birliği, Merkez Bankası, Tarihi Kentler Birliği, Kudüs Platformu Türkiye başkanları ve üyeleri gibi ulusal statüler yer almaktadır. Aynı zamanda ulusal veya uluslararası anlamda yöneticilik yapmayanlar da bu son kategoride değerlendirilmiştir. Uluslararası kuruluşların küresel konumlarından dolayı bu kategori, uluslararası alanda Türkiye'yi temsil eden ve ulusal düzeyde olan görevlerin dışında tutulmuştur. Bu durumda uluslararası kuruluşların yöneticisi pozisyonunda yer alan veya bu kuruluşların ulusal temsilciliklerini yürüten kabine üyelerinin oranı %20 iken, kabine üyelerinin %80'i ulusal kurumların yöneticilik pozisyonlarını da yürütmüşlerdir.

Tablo 7*Resmi Madalya, Nişan ve Ödül*

Bu kategoride yer alan ödüller, birden çok ulusal veya uluslararası madalya/nişan/ödül alanlar, bir ulusal, uluslararası veya kurumsal madalya/nişan/ödül alanlar ve bu kategoride ödülü olmayanlar olarak ayrılmıştır. Özellikle uluslararası devletler tarafından Türk devlet adamlarına layık görülen ödüller ile Türkiye Cumhuriyeti devletinin ve kurumlarının devlet adamlarına birden çok defa layık gördüğü ödüller bu kategorinin birinci sırasına alınmıştır. İkinci kategoride, uluslararası veya ulusal düzeyde (resmi kurumlar dahil) alınan tek madalya, nişan veya ödül alanlar, son kategoride ise bu alanda resmi ödüle sahip olmayanların oranına yer verilmiştir. Tabloya göre kabine üyelerinin 1/4'ünden fazlası en az bir ulusal veya uluslararası ödüle layık görülmüştür.

Tablo 8

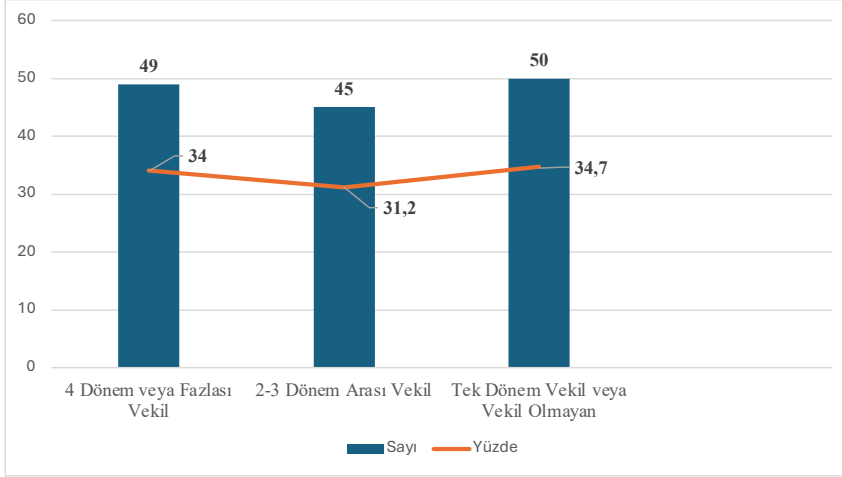
Siyasi Geçmiş

Grafikte kabine üyelerinin siyasi kariyerleri gösterilmektedir. Birinci derece kategoride, siyasal parti genel başkanları, cumhurbaşkanı ve başbakan başdanışmanları/danışmanları ve başmüşavirleri/müşavirleri yer almaktadır. İkinci derece kategori, parti kurucu üyelerini, parti genel sekreterlerini ve belediye başkanlarını içerirken, üçüncü ve son kategori ise il ve merkez/ilçe başkan ve kurucularını, genel merkez başkan yardımcılarını, merkez yürütme kurulu üyelerini, belediye genel sekreterlerini, ilçe belediye başkanlarını, parti grup başkan vekillerini, belediye meclis üyelerini belirtmektedir. Kabine üyelerinin sahip oldukları en üst düzey görev esas alınarak derecelendirme yapılmıştır. Buna göre kabine üyelerinin yarıya yakını üst ve orta düzeyde siyasi görevlerde bulunmuşlardır.

Tablo 9

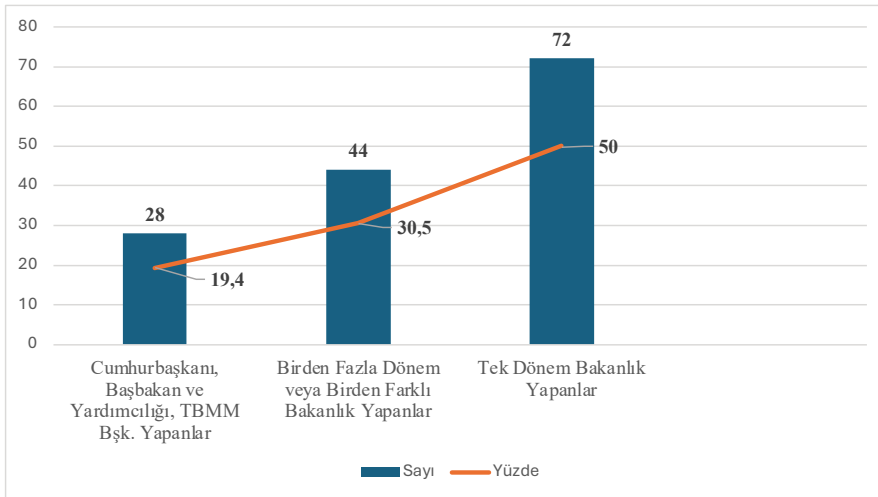
Milletvekilliği Kariyeri

Bu grafikte kabine üyelerinin siyasal geçmişleri hakkında temel veriler sunulmuştur. Tabloya göre 4 dönem veya daha fazla milletvekilliği yapanlar 49 (%34) kişi, 2-3 dönem arası yapanlar 45 (%31,2) kişi ve tek dönem vekil olanlar veya olmayanlar ise 50 (%34,7) kişiden oluşmaktadır. Burada uzun dönem vekillik yapanlarla tek dönem vekillik yapanların oranlarındaki yakınlık dikkat çekmektedir.

Tablo 10

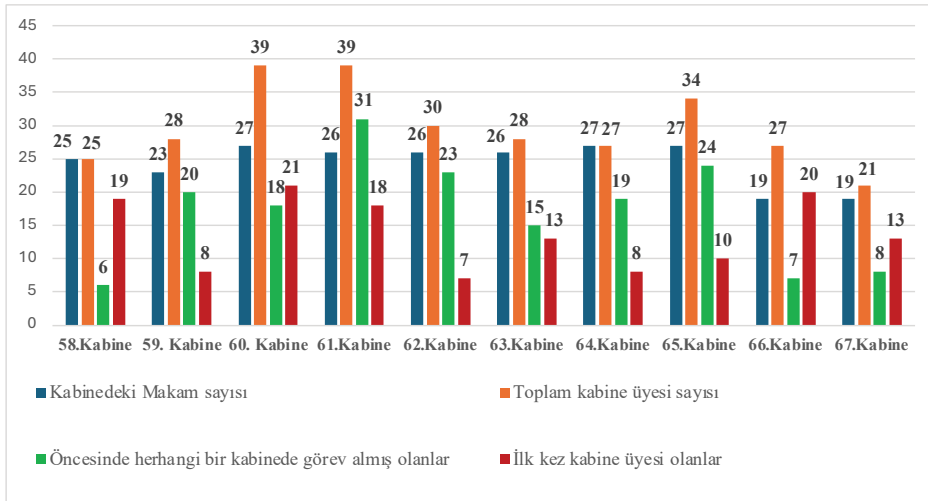
Kabine Üyeliği Süresi ve Tekrarı

Grafiğin birinci kademesi cumhurbaşkanı, başbakan, cumhurbaşkanı yardımcısı ve başbakan yardımcısı, TBMM başkanı⁴ gibi üst düzey görevleri içermektedir. Bakanlık görevini birden fazla dönem sürdüren veya farklı bakanlıklarda görev alan profillere grafiğin ikinci kategorisinde yer verilmiştir. Sadece bir dönem bakanlık yapanlar ise üçüncü derece kategoride bulunmaktadır. Tablonun sunduğu verilerde kabine üyelerinden yarısının görev sürelerinin tek dönemle sınırlı olduğu görülmektedir.

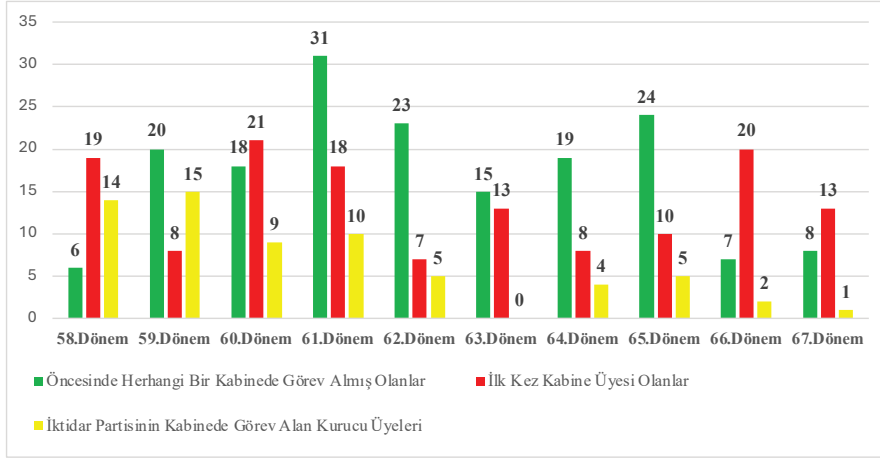
Tablo 11

Kabine Üyelerine Ait Dönemsel Veriler⁵

4 Meclis başkanı, kabine üyesi olmamasına rağmen, bazı kabine üyelerinin farklı dönemlerde meclis başkanlığı gibi üst düzey bir görevi ifa etmeleri sebebiyle istisna olarak TBMM başkanlığı makamına da tabloda yer verilmiştir.

5 Kabinedeki makam sayısı; cumhurbaşkanı, başbakan, cumhurbaşkanı yardımcısı, başbakan yardımcısı, başbakan yardımcısı ve devlet bakanı, devlet bakanı, bakanlar olmak üzere tüm makamları içermektedir. Kabine üyesi sayısı, başlangıçtan itibaren kabinede yer alan veya kabine süresi içerisinde yaşanan değişimler sonrası kabineye dahil yeni isimleri kapsamaktadır. Öncesinde herhangi bir kabinede görev almış olanlar; yeni kurulan kabine öncesinde herhangi bir dönemde kabine üyeliği yapmış olanları, ilk kez kabine üyesi olanlar; öncesinde böyle bir görevde bulunmayıp kabinede ilk kez görev alanları ifade etmektedir.

Tablo 12*İktidar Partisi Kurucu Üyelerinin Kabinedeki Ağırlığı*

Çalışmayla, bahse konu hükümet kabineleri dönemiyle sınırlı olmak üzere kabine üyesi siyasal elitler arasında bir seçkin dolaşımının var olup olmadığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yukarıda verilen iki tablo kabine dönemlerinin yapısı hakkında fikir edinilmesini kolaylaştırmakta, bu geçişkenliğin kapsam ve niteliğini şematize etmektedir. Birinci tablo, toplam kabine üyeleri arasında herhangi bir dönemde bakanlık yapan ve ilk defa bakanlık görevine gelen isimleri gösterirken, ikinci tabloya iktidar partisi kurucu üyelerinin ne oranda kabine üyeliğinde söz sahibi oldukları hakkında bilgi vermektedir. Bu verilerden hareketle, kuruluş aşamasının yaşandığı kısa ömürlü 58. kabineye yeni bir ismin dahil olmadığı, sadece altı üyenin geçmişinde bakanlık yaptığı görülmektedir. Fakat sosyoekonomik gelişim ve yönetim istikrarı açısından nispeten olumlu değerlendirilebilecek sonraki 59., 60. ve 61. kabine dönemlerinde eskiden kabine üyeliği yapan birçok isim görev yapmış, bunun yanında ilk defa kabine üyeliği yapan isimler de yoğun şekilde sisteme dahil olmuştur. Fakat bu üç dönemde görev yapanların önemli bir kısmının aynı zamanda iktidar partisinin de kurucu üyesi olması, iktidar partisinin önde gelen isimlerinin üst derece karar alma mekanizmalarında da önemli oranda söz sahibi olduklarını göstermektedir. Kabine liderlerinin değiştiği ve nispeten kısa süreli olan 62., 63., 64. ve 65. kabine dönemlerinde eski kabine üyeleri nispeten fazlalaşırken, ilk kez kabine üyeliği yapanların ve iktidar partisi kurucu üyelerinin sayısında belirgin bir azalma gözlenmektedir. Başbakanlık kabinelerinde yaşanan bu durumun aksine yönetim sisteminin değişmesi ve cumhurbaşkanlığı kabine sistemine geçilmesinin ardından kurulan 66. ve 67. hükümet kabineleri döneminde ilk kez kabine üyesi olanların oranı eski kabine üyelerinin çok üzerinde seyretmiş ve iktidar partisinin kurucu üyelerinin bu sistem içerisindeki varlıkları çok düşük seviyeye gerilemiştir.

Genel anlamda bakıldığında kabine üyeleri arasındaki seçkin geçişkenliğini, yani seçkinlerin dolaşımını tek bir veri halinde ortaya koymak mümkün değildir. Çalışmaya konu olan 10 kabinenin görevlendirilmesi ve icraatları sırasında farklı parametreler devreye girmiş, görevlendirmeler seçkin dönemin konjonktürüne paralel olarak belirlenmiştir. Buna göre muhafazakar demokratların yönetime geldiği ilk dönemde kabinenin çehresini, geneli milletvekili ve önemli oranda iktidar partisinin kurucu üyesi olan profiller şekillendirmiştir. Bu kabine üyeleri sosyopolitik ve sosyoekonomik verilerin olumlu seyrettiği 58. ve 61. kabine dönemleri arasında çok büyük sayılmayacak bazı değişikliklerle görevlerine devam etmişlerdir. Fakat 61. hükümet kabinesinin görevine devam ettiği yıllarda yaşanan birtakım sosyal ve politik olaylar kabinede değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuş, aslanlar ve tilkilerin dengede olduğu üst yönetim kademeleri aslanların hakimiyetine doğru evrilmeye başlamıştır. Gene aynı yıl itibarıyla kabinede aslanlar olarak nitelendirilebileceğimiz yapının konumunda bir kırılma yaşanmış, eski isimler ağırlığını korumakla birlikte bürokratlar da dahil olmak üzere yeni isimler kabineye dahil edilmiştir.

Başbakan değişikliğinin yaşandığı 62. kabinede eski isimler önemli ölçüde gene varlığını korumuş, fakat Türk siyasal tarihinin ilk seçim hükümetinin kurulmasının ardından oluşturulan 63. kabine, farklı partilerden bakanların kısa süreliğine görev yaptığı bir oluşum olmuştur. Aynı şekilde bir yıldan kısa süreli olan 64. kabine döneminde de önceki bakanlar önemli oranda yerlerini korumuşlardır. 2016 yılında yaşanan ve Türk siyasal yaşamını derinden etkileyen olayların ardından yeni başbakan liderliğinde kurulan 65. kabinede birçok eski isim yer almış, fakat sonrasında kabinede önemli değişikliklere gidilmiştir. Sistemin muhafazası konusunun ön planda olduğu ve nispeten kısa süreli olan bu kabine dönemleri, sistem içerisinde aslanların egemen yapıda olduğu bir oluşumu meydana getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi tarihini önemli ölçüde etkileyecek olan cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin kabulünün ardından ilk cumhurbaşkanlığı kabinesi 2017 tarihinde cumhurbaşkanı tarafından oluşturulmuştur. 66. kabine döneminde bakanlıkların yapısında köklü değişiklikler meydana gelmiş, özellikle bürokrat ve iş insanı kökenli yeni bakanlar kabinede görev almış ve böylece yönetim kademesinde uzun dönemdir var olan aslanların hakimiyeti önemli ölçüde kırılmıştır. Kabinenin yapısını değiştiren önemli kararlardan biri de aynı zamanda cumhurbaşkanı olan iktidar partisi lideri tarafından, 2023 genel seçimleri öncesinde mevcut bakanların milletvekili olarak TBMM'ye girmesini düzenleyen karardır. Böylece çalışmamızın son dönemini oluşturan 67. kabine büyük oranda yeni isimlerden, bürokratlardan ve bir kısım iş insanından oluşmuştur. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle başlayan ve son dönemde devam eden geçişkenliğin kabinedeki korumacı (aslanlar) yapıyı neredeyse tamamen kırarak yönetimin üst kademelerinde uzlaşmacı (tilkiler) yapıyı hakim kıldığı söylenebilir.

Araştırmamıza konu olan kabine dönemlerinin seçkinlerin dolaşımı açısından; 58.-61. dönemler arası kabineleri kapsayan birinci dönemde, 62.-65. dönemler arası kabineleri kapsayan ikinci dönemde ve 66.-67. dönemler arası kabineleri içine alan üçüncü dönemde⁶ birbirinden farklı yapıların gözlemlenmesi mümkündür. Bu süre boyunca devlet yönetiminin aynı parti iktidarında devam etmesine rağmen, yaşanan birtakım ulusal/uluslararası olayların etkisi sebebiyle kabinenin yapısında, işlevinde ve üyelerinde ciddi değişikliklere gidilmiştir. Birinci dönemin siyasal ortamı kabine üyelerini konsolidatörler/korumacılar ve uzlaşmacılar/yenilikçiler arasında dengede tutmuş ve nitelikli seçkin dolaşımının önünü açmıştır. Fakat yurt içinde yaşanan birtakım olayların etkisiyle birinci dönemin sonlarında başlayarak ikinci döneme şeklini veren korumacı refleks, seçkin dolaşımı içerisinde yer alan uzlaşmacıların etkinliğinin azalmasına sebep olmuştur. Üçüncü dönemde cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle birlikte kabinenin yapısı tümünden değişmiş, seçkinlerin dolaşımı açısından korumacılar ve uzlaşmacılar tekrar birbirini dengelemiştir. Tüm bu sürecin yanında Türk siyasal hayatında üst düzey yönetici kadrolara hakim olan tecrübeli siyasal elitlerin kendi içerisindeki elit geçişkenliği konusunda katı bir tutum içerisinde oldukları söylenebilir. Nitekim 67. kabine dönemindeki değişikliklerin sistemin kendi dinamikleriyle değil, bizzat kabine/parti/devlet liderinin talimatı ve inisiyatifıyla gerçekleşmiş olması, Türk siyasal sistemi içerisindeki bu tutumun ve lider kültürünün çok açık bir yakın tarih örneğini oluşturmaktadır.

Tartışma ve Değerlendirme

Sanayi Devrimi öncesinden itibaren ortaya çıkan gelişmelerin şekillendirdiği sosyal tabakalaşma derin bir polarizasyonla karşı karşıya kalırken, karar alma gücünü elinde bulunduran seçkinler ile halk arasındaki uçurum giderek keskinleşmiş ve sınıfsal geçişkenliğe izin vermeyen (özellikle burjuva-proletarya merkezinde ekonomik temelli) statü farklılıkları meydana gelmiştir. Bu küresel gelişmeler, Osmanlı Devleti'nde yöneten (seyfiye, kalemiye, ilmiye) ve yönetilen (reaya/tebaa) sınıf arasındaki ilişkiyi din ve resmi kurumlar aracılığıyla sağlanan bir iletişim ağına dönüştürmüştür. Dolayısıyla azınlık seçkin sınıf olarak yönetenler askeri ve dini bir otorite biçiminde kendi kararlarını alırken, halk ise bu kararlara (zorunlu olarak) itaat eden çoğunluk haline gelmiştir. Devam eden süreçte modernleşme/Batılılaşma serüveni başlamış, kurumlar ve toplum bu paradigmaya uyarlanmaya çalışılmıştır. Gerek modernleşme sürecinde ve gerekse cumhuriyet yönetiminin ilk evrelerinde iktidar, çoğunluğu askeri kökenli olan bürokrat bir seçkin sınıftan meydana gelmekte, buna karşın halk

6 Dönemlemeler araştırmacılar tarafından yapılmıştır.

siyasette (tıpkı geçmişte olduğu gibi) halen yer bulamamaktaydı. Dolayısıyla buradan hareketle Osmanlı Devleti de dahil olmak üzere Türkiye tarihi özelinde yönetimdeki seçkinlerin (özellikle askeri ve bürokratik zümre) sürekliliğinden bahsetmek mümkün görünmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren gerek küresel bazda gerekse ulusal ölçekte değişen/gelişen sosyopolitik ve sosyoekonomik konjonktür, Türkiye'nin demokratikleşme sürecini hızlandırmış ve yapılan inkılapların da tesiriyle çok partili hayatın temellerinin atılmasını sağlamıştır. Bu demokratik siyasal ortam halkın siyasete mobilizasyonunu yoğunlaştırmış, asker ve bürokrat kökenli olmayan seçkinlerin de en alt tabakadan en üst kademelere çıkabilmesinin önünü açarak seçkinler arası geçişkenliği mümkün hale getirmiştir. Bir başka deyişle Türkiye'de siyasal katılımın tabana yayılması ilk defa bu dönemde başlamış, siyasal katılım toplumun kırsal kesimi olarak adlandırabileceğimiz ve devletin içine girmeyen “gelenekçi seçkinler”in etkisine açılmıştır (Bilgin, 2007). Ayrıca çok partili hayatla başlayan dönemden günümüze kadarki süreçte asker ağırlıklı bürokrat seçkinlerin yerini, ana omurgası liberal muhafazakar görüşlü (sivil denilebilecek) orta sınıf kökenli “yeni seçkinler”den oluşan bir seçkin koalisyonuna bıraktığı görülen katı ve kökten bir değişim söz konusu olmuştur (Kurtbaş, 2017). Nitekim Pareto'nun “insan toplumlarının tarihi çoğunlukla seçkinlerin dolaşımının tarihidir” (Pareto, 2013) ifadesi Türk seçkin sınıfı için de gayet anlamlı görülmektedir.

Cumhuriyet dönemi için askeri/bürokrat ve sosyal demokrat kategoride tanımlanabilecek seçkinler, uzun dönem boyunca kendi oluşturdukları değer ve kaideler neticesinde dipten gelen muhafazakar demokrat seçkinleri antidemokratik girişimlerle (askeri darbe, muhtıra vb.) siyasetten uzaklaştırma mücadelesi vermişlerdir. Bu olguya Pareto'nun kuramsal referansı ile bakıldığında, mücadelede baskın olan merkezi seçkinlerin (aslanlar), Türkiye özelinde de çevreden gelen seçkinlerin (tilkiler) geçişkenliğine izin vermediği görülmektedir. Buna karşın çoğunluğu muhafazakar karakterde olan ulusal kesimin rüzgarını arkasına alan, toplumsal değerleri göz ardı etmeyen bir modernleşme anlayışını benimseyen, uluslararası denklemle barışık ve (sosyal demokratların görüşlerine paralel olarak) Türkiye'nin Batı dünyasıyla entegrasyon sürecini benimseyen muhafazakar demokratlar, ulusal konjonktürde yaşanan ekonomik ve politik krizlerin ortaya çıkardığı boşluktan yararlanarak XXI. yüzyılın hemen başında iktidar olmayı başarmışlardır. İlk aşamada askeri ve bürokratik kökeni/desteği olmayan, buna karşın ülke içerisinde mevcut ulusal sistemi ötelemeyen ve küresel anlamda ılımlı bir dış politika izleyen bu yeni yönetici seçkin sınıf, sadece halkın desteğine yaslanan ve tüm politikalarını halkın gücüyle hayata geçirmeyi önemseyen demokratik bir tutum benimsemiştir. Muhafazakar demokratların uzun

süre devam eden bu politik yaklaşımı giderek sisteme hakim olmaya başlamış ve bu siyasal kültür var olan sistemle bütünleştirilerek devlet kadrolarını ve kurumları yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Devam eden süreçte geçmişteki mirasından güç alarak siyasal sistemi yönlendiren statüko yanlısı askeri/bürokratik seçkinler, oluşan bu yeni siyasal kültüre karşı direnç göstererek (parti kapatma davaları, muhtıralar, siyasal krizler vb.) değişimi yönlendirmeye çalışmışlardır.

Cumhuriyetin kazanımlarını kendi mirasları olarak gören statüko savunucusu vesayetçiler ile halkın desteğiyle yönetime gelerek demokratik usulleri benimseyen siyasal yapı arasında ortaya çıkan bu mücadele, Türk siyasal tarihi değerlendirildiğinde beklenmedik bir direnç dalgası ortaya çıkarmıştır. Nitekim mevcut iktidar, geçmişte yaşananların tersine vesayetçilerin bu girişimlerine boyun eğmeyerek sivil veya askeri bütün antidemokratik girişimlerin kararlılıkla karşısında durmuştur. Türk siyasetinde “seçkin çevrenin değişimi” olgusunu başlatan bu süreç, muhafazakar demokratlar açısından sistem içinde kalıcı hale gelecek olan ilk kırılma noktası olmuştur. Tüm bunların yanında muhafazakar demokratlar kendi kadrolarını sivil siyasetten yetiştirmiş ve kurumsallaşma süreçlerini bunun üzerine inşa etmeye çalışmışlardır. Bu durum siyasal seçkinler arasındaki mücadeleyi muhafazakar demokratların lehine dönüştürmüş ve güç unsurunu pekiştirerek bir varoluş serüvenini başlatmıştır.

Çevreden gelen muhafazakar demokratlar merkezileşen güçlü siyasetleriyle birlikte kendi iç yapılarında da birtakım çekişmelere girişmişler ve kadrolarını tüm bu gelişmelere göre tayin etmişlerdir. Bu durum, ilk dönemlerde genel itibarıyla halkın seçtiği vekiller arasından görevlendirilen kabine üyelerinin zaman içerisinde çoğunlukla atama yoluyla göreve getirilen bürokrat niteliğe bürünmesini de beraberinde getirmiştir. Çalışmanın kapsamını oluşturan süreçte meydana gelen ikinci kırılma noktası, kabine üyelerinin profillerinde meydana gelen bu değişimdir. Buna paralel olarak çalışmada elde edilen veriler de sistemin değişmesiyle (cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi) birlikte kabine üyelerinin profillerinin de değişime uğradığını göstermektedir. Mahsusen son dönemlerde oluşturulan kabine üyelerinin profilleri bürokratik veya siyaset dışı aktörlerden oluşturulmuştur. Dolayısıyla tarihsel süreç içerisinde oluşan siyasal düşünce/fikir farklılıkları ve buna dair oluşan dinamikler, seçkin profillerinde gözlemlenen bu değişimin önemli dönüm noktalarını oluşturmuştur.

Türk siyasal yapısında 1980’lerin ardından ülkenin neoliberal dönüşümüne zemin hazırlayan ve bununla birlikte küresel ekonomik bağlantıları önceleyen bir yönetim tarzı izlenmiştir. Bu süreçte daha çok ideolojik arka plana dayanan siyasal elitler ile iş dünyası arasındaki ilişkiler daha belirginleşmiş ve küresel piyasaların

da etkisiyle iyice şekillenmiştir. 1990'lı yılların sonunda oldukça yükselen ve Milli Görüş olarak nitelendirilen gelenekselci Batı karşıtı hareketler, 2000'li yıllarla birlikte moderniteye açık, toplumun tüm kesimlerine hitap eden, özgürlükçü, demokratik bir siyasal atmosferle anılmıştır. Liberal muhafazakarlık olarak tanımlanabilecek 2000'li yılların bu ilk dönemleri, küresel ekonomik piyasalara entegre olunan, serbest piyasanın önemsendiği, toplumsal değerlerin öncelendiği bir politik yaklaşımla şekillenmiştir (Çiçek, 2022). Siyasal alanda zaman zaman kendini dönüştüren muhafazakarlık anlayışının dönemsel algısının yanında seçkinler nezdinde değerlendirilmesi de farklılaşabilmektedir. 2000'li yıllardan önce muhafazakarlık; ekonomik milliyetçilik, toplumsal eşitliğin tesisi ve Batı hegemonyasına karşıtlık gibi düşüncelerle şekillenirken, zaman zaman küresel kapitalist ve seküler kavramların karşısına dini alternatiflerin öne sürüldüğü görülmüştür. Buna ek olarak farklı açılardan içerde neoliberal politikaların, dışarda ise küresel iktisadi süreçlere entegre olunmaya çalışılan argümanların itici kuvvetiyle bu dönemdeki muhafazakarlığın biçimlendiği gözlenmiştir. (Tunçkaşık & Bingöl, 2021).

2000'li yıllardan sonra iktidar tarafında Milli Görüş, neoliberalizm, özgürlük, demokrasi gibi değerler etrafında şekillenen bir anlayış ortaya çıkmış ve bu durum görece dini değerlerden beslenen, kamu yararını gözetken ve küresel ekonomik süreçlere adapte olmaya çalışan muhafazakarlık politikasını Türk siyasal sisteminin içine dahil etmiştir. Daha geniş toplumsal kesimleri siyasal alana yönelten bu mevcut durum katılımın yoğunluğunu, kurumsallaşmanın gelişmesini, siyasal kültürün güçlenmesini ve demokratikleşme süreçlerinin istikrar kazanmasını savunan (Türk siyaseti özelinde yeni olarak tanımlanabilecek olan) bir muhafazakarlık biçimini ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de siyasi istikrarın tahrip olduğu 1999-2002 yıllarında özellikle kamu bürokrasisi (askeri, beyaz yaka vs.) ve siyasal elitin geleneksel bağlantılarının ön planda olduğu bir siyasal yapı mevcutken (Demirkol, 2023), 2002'den günümüze kadar gelindiğinde seçkinler, geçmişte siyasette ön planda olan profillerin yanında sivil iş ve bilim insanları, kanaat önderleri gibi daha çok siyasete dışarıdan dahil olan bireyleri de içirmiştir. Dolayısıyla, 2000'lerden önce yukarıdan aşağıya doğru bir elit tanımlaması yapılırken, 2002'den sonra ise siyasal sisteme tek başına hakim olan ve ardından sistemi değiştirecek gücü elinde toplayan iktidar, aşağıdan yukarıya doğru kendi siyasal seçkinini üretmiştir. Bahse konu bu uzun dönem boyunca farklı parametreler etrafında şekillenen siyasal ortamda, merkez ve çevrenin hem birbiriyle yer değiştirdiği hem de çevrenin merkezileştiği net olarak gözlemlenmiştir. 58. ve 67. dönemler arasında görev yapan hükümet kabinelerine de yansıyan bu durum, spektrumun bir ucunda liberal muhafazakarlığı gündeme getirirken diğer ucunda ise milliyetçi/demokratik muhafazakarlığın etkilerini devam ettirmiştir. Sivil siyasetin öne çıkması sonucunda siyasete katılımın nispeten yoğunlaşması ve politik kültürel

değişimle birlikte gelen kurumsal/bürokratik merkezin genişlemesi, makaleye konu olan dönemde yönetilen çevre ile yöneten merkez arasındaki hiyerarşik ilişkiyi şekillendiren ana parametreler olarak değerlendirilebilir.

Sonuç

Çalışmaya konu olan dönem öncesi siyasal sistemde devlet yönetiminde etkin olan bürokratik kadro ve siyasal seçkinler, halihazırda siyasete ve devlet yönetimine hakim olan muhafazakarların (veya muhafazakar demokratların) sisteme hakim olacak veya sistemi değiştirebilecek güçte yönetim kademelerine gelmesine ve devlet kadrolarında söz sahibi olmasına karşı tavır koymaktaydılar. Bu kadrolar, Türk siyasal yapısı içerisinde normal yollarla yönetime gelmeleri halinde bile siyaset dışı aktörler (yargısal ve askeri alandaki vesayet) tarafından kısa süre içerisinde siyasal alanın dışına itilebilmekteydiler. Bahsi geçen dönem konumuzun dışında olmakla birlikte, incelememizin çerçevesini oluşturan döneme hakim olan siyasi kadrolar bu egemen yapıyı kırarak kendi dünya görüşlerine ait olan ortamı Türk siyasal yaşamının merkezine yerleştirmişler ve bunu günümüze kadar ulaştırabilmişlerdir. Araştırmaya konu olan kabine üyelerinin kahir ekseriyeti de bu dünya görüşüne sahip olan siyasiler veya bürokratlardan oluşmaktadırlar. Hal böyleyken yönetim kademelerinde söz sahibi olan muhafazakar demokratlar, yeni dönemin siyasal yapısını kendi seçkin kadrolarıyla şekillendirmeye çalışmışlardır. İncelememiz de bu yeni dünya görüşünü Türk siyasal sistemine hakim kılan seçkin kadroların kendi içerisinde bir geçişkenliğe (seçkinlerin dolaşımına) izin verip vermediklerine odaklanmıştır.

Süreç içerisinde hükümet/kabine liderinin ve konjonktürel olayların kabinenin yapısını ve süresini şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Geçiş dönemini kapsayan (özel durumundan dolayı kısa bir süreli olan) ilk kabineyi de dahil edecek olursak 58., 59., 60., 61. kabineler (birinci dönem/2002-2014), güçlü liderliğin ve kurumlar arası iş birliğinin getirmiş olduğu avantajla istikrarlı ve uzun süreli olması; 62., 63., 64., 65. kabineler (ikinci dönem/2014-2018), sosyopolitik olaylar sebebiyle kısa süreli ve değişken olması; 66., 67. kabineler (üçüncü dönem/2018-...) ise bürokratik karakterli olması sebebiyle net çizgilerle birbirinden ayrılan üç ayrı dönem olarak sınıflandırılabilir. Siyasal seçkinlerin dolaşımı da bahsedilen bu üç dönemde oran ve nitelik bakımından farklılaşmıştır. Birinci dönemde kabine üyeleri arasında önemli oranda bir seçkin dolaşımı yaşansa da bunların arasında iktidar partisinin önde gelen isimlerinin de ağırlıklı olması uzlaşmacı yönetimin yanında hakim yapının korunmaya çalışıldığını göstermektedir. İkinci dönemde iktidar partisi kurucu üyelerinin sayısındaki azalmaya karşın geçmişte kabine üyeliği yapmış olan isimlerin sisteme hakimiyeti dikkat çekmektedir. Bu dönem açık olarak hakim sistemi ve

kazanımları koruma güdüsünün ön plana çıktığı zorlu bir süreci kapsamaktadır. Kabine üyeleri arasında yaşanan seçkin dolaşımının en belirgin olduğu dönem, sistem değişikliğinin etkilerinin bu alanda kendini hissettirdiği üçüncü dönemdir. Bu dönem kabinelerinde siyasilere yerini ağırlıklı olarak bürokratlar almış, eskiden kabine üyeliği yapmış isimler yeni isimlere nazaran geri planda kalmış, iktidar partisinin kurucu üyeleri kabinede birkaç isimle temsil edilir hale gelmiştir.

Ele alınan 10 kabine döneminin tamamında iktidar partisinin oluşturduğu kabineleri, Pareto'nun tortuları ve bununla ilişkilendirdiği koruyucular/aslanlar ve uyuşmacılar/tilkiler kavramlarıyla açıklamamız mümkündür. Bu iki klik arasındaki geçişkenlik, yapılan tespitlerin kavramsallaştırılmasını da kolaylaştıracaktır. Pareto'ya göre ideal yönetici seçkinler, genel anlamda gelenekçi, kararlı, eylem yeteneği güçlü olan aslanlar ile yeniliğe açık, uzlaşmacı, hayal gücü yüksek olan tilkilerin bütünleşmesinden oluşmaktadır. Bahse konu dönemde iktidarda bulunan siyasi partinin ilk iktidar yılları itibarıyla gelenek ve yeniliği sentezleyen, kararlı ve aynı zamanda uzlaşmacı, hayal kuran ve projeleri hayata geçirme kabiliyeti olan yapısı tam olarak Pareto'nun ideal yönetici seçkin tanımına uygun düşmektedir. Nitekim iktidarın yapısının karakter verdiği ilk kabine dönemlerinde bu sentezin yansıması olarak nitelikli bir seçkin dolaşımı yaşanmış, bu nitelikli yönetsel oluşum neredeyse yönetimin uhdesinde bulunan tüm alanlara sirayet etmiştir. Fakat aslanlar ve tilkilerin bütünleşmesinden oluşan yapı zamanla aslanların sistem içerisindeki hakimiyetine evrilmiş, bu durum birinci dönem olarak ayırdığımız ilk dört kabinenin sonlarında yaşanan seçkin dolaşımının niteliğini de olumsuz etkilemiştir. İkinci dönem olarak ele alınan kabine dönemlerinde yaşanan konjonktürel olaylar sebebiyle korumacı bir refleks oluşmuş, bu da aslanların üst yönetim kademelerinde daha belirgin hale gelmesini kaçınılmaz kılarak seçkinlerin dolaşımını bu dönemde nispeten durağan hale getirmiş ve dolaşımın niteliğini olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla ikinci dönem, seçkin dolaşımının niteliğinin en düşük olduğu dönem olarak değerlendirilebilir. Üçüncü dönem olarak adlandırdığımız son kabine dönemlerindeyse özellikle nitelikli bürokratik kadroların yönetim kademelerinde ağırlıklarını hissettirmeleriyle birlikte aslanların yönetimdeki hakimiyeti zayıflamış ve yeni isimlerin kabinede yer alması sebebiyle bu son dönem seçkin dolaşımının en yoğun ve niteliğinin en yüksek yaşandığı dönem olmuştur.

Yapılan bu çalışma, Pareto'nun seçkinlerin dolaşımı kuramı üzerinden Türk siyasetinin spesifik bir alanının ve kısıtlı bir döneminin analizinden ibarettir. Ulaşılan sonuçların literatüre katkısının yanında, gene Türk siyasal yapısını odağa alan tamamlayıcı çalışmalar bu alanın geliştirilmesine şüphesiz katkı sunacaktır. Bu doğrultuda literatür taraması esnasında bu alanda yapılan çalışmaların oldukça kısıtlı

olduğu tespitinden hareketle; Türk parlamentosunda yer alan milletvekilleriyle ilgili olarak yapılan önceki çalışmaların cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi öncesini ve sonrasını kıyaslayacak şekilde güncel ve karşılaştırmalı olarak çalışılması, Türkiye ile benzer/farklı siyasal sisteme sahip devletlerin kabine üyelerinin/milletvekillerinin belli dönem aralıklarında karşılaştırmalı bir yöntemle ele alınması, Türkiye’de yönetim sisteminde gerçekleşen ve siyasal alanın statüsünü yeniden şekillendiren değişikliğin seçkin dönüşümünün potansiyelini ve bu dönüşümün boyutlarını ne derece etkilediğinin tespitine yönelik güncel ve özgün çalışmaların yapılması, mevcut literatüre katkı bakımından önemli görölmektedir.

An Analysis of the Republic of Türkiye's Cabinet Members Between 2002 and the Present Within the Framework of the Theory of Elites Circulation

Ahmet Çırakoğlu
Kerem Yıldırak

Aim

According to Vilfredo Pareto (2013), the elite groups that drive the hierarchical structure between the ruler and the ruled will constantly be replaced by another elite circle, in any case leading to a continuous circulation of power. In reality, this is also seen as a crucial step for evaluating the elites that have shaped the Turkish nation's traditional and modern political history. Because of the need to analyze the bureaucrats, deputies, political party representatives, and cabinet members who define the political elites, this study aims to observe whether the theory that cabinets have been dominated by the circulation of elites is valid and applicable within the Turkish political mechanism. In this context, the study reveals the sociodemographic status of the members of the 58th through 67th cabinets of the Turkish government and determines the nature of the circulation of elites in Turkish politics.

PhD Candidate, Marmara University, ahmetcirakoglu@marun.edu.tr
PhD, İnönü University, keremyldrak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5491-1780>
<https://orcid.org/0000-0003-0432-9981>

DOI: 10.12658/M0764
insan & toplum, 2025.
insanvetoplum.org

Received: 02.11.2024
Revised: 14.12.2024
Accepted: 07.01.2025
Online First: 20.03.2025

Literature and Method

This study collects and analyzes the official, political, and sociodemographic data of the 144 members of the 58th through 67th cabinets (2002 to the present) of the Turkish government. For this purpose, the paper utilizes the documents published by the Grand National Assembly of Turkey and the parliamentary government, publications and statements of political parties, autobiographies, and texts from newspapers and the Internet. These data were compared with those from Frey (1965), Bayrak (1984), Demiral (1973), Mutlu-Eren (2014), Sonntag (2022), and Woldendorp et al. (2000), and various data indexes were created. Although the criteria discussed in the previous studies provide a basis for future research, these criteria have been updated and adapted to the Turkish political structure by considering the sociopolitical changes and transformations that have occurred in society.

The study uses the content analysis method and has obtained descriptive data about the variables related to the targeted content through the findings in the documents. In addition, the study uses the descriptive technique to grasp the characteristics of the study group that are the same and different and uses the descriptive research design to attempt to concretize the characteristics of the population and phenomenon being studied. The longitudinal research technique addresses the changes and transformations in the sample over a specific time series. The methodology the study uses has been limited in general to official and unofficial written and visual documents and records.

Findings

The study has determined the profiles of the cabinet members and their statistical data under nine separate categories: place of birth, education and title, foreign language, job and career, official duty, political background, parliamentary career, cabinet membership period and repetition, and awards received. The study divided all categories into three levels and entered the data obtained into tables within the framework of this categorization. To support these parameters and to understand the circulation of elites more clearly, this paper has analyzed the number of positions in each of the 58th through 67th cabinets, the total number of cabinet members, the number of first-time cabinet members, and the number of members who had served in a previous cabinet. The article has additionally evaluated the effectiveness of the founding members of the ruling party in each cabinet to help understand the structure of the different cabinets.

Accordingly, excluding the 58th cabinet, the 59th through 61st cabinets were dominated by the ruling party's founding members, with many former ministers and

many new names in these cabinets. The 62nd through 65th cabinets had a relatively higher number of former cabinet members, with a significantly decreased number of first-time cabinet members and founding members of the ruling party. In contrast to this, the prime ministerial cabinets of the 66th and 67th governments, which were formed after the transition to the presidential system, had a much higher proportion of first-time cabinet members compared to former cabinet members, with a considerably lower number of founding members of the ruling party. Based on these data, while so-called lions (protectors) dominated the cabinets of the first series of governments studied here, this dominance was broken, especially in the two most recent cabinets, thus paving the way for so-called foxes (compromisers) to have a say in the system.

Conclusion and Discussion

Before the 2000s, elites were defined from the top down, namely from the center to the periphery. After 2002, the conservative democratic government that came to rule the system succeeded in producing its elite from the bottom up (i.e., from the periphery to the center). In this environment where the political sphere had been shaped around different parameters over the long period covered in the study, both the center and the periphery can be observed to have switched places, with the periphery having become centralized. The conservative democrats who had a say in the administrative levels during the studied period had shaped the political structure of the new era with their elite cadres. The study's analysis has focused on whether the elite cadres that dominated this new worldview in the Turkish political system had allowed for a transitivity (circulation of elites) within themselves.

As a result of the findings, the study deemed categorizing the profiles of the ministers who'd served on the 58th and 67th cabinets into three different periods to be appropriate regarding the concept of the circulation of the elite. Including the shorter period of the 58th cabinet that covered the transition period, the 58th through 61st cabinets (2002-2014) can be classified as stable and long-term due to the advantage of decisive leadership and inter-institutional cooperation, the 62nd through 65th cabinets (2014-2018) can be classified as short-term and variable due to sociopolitical events, and the 66th and 67th cabinets (2018-present) can be classified as bureaucratic character. The circulation of political elites also differed in rate and quality during these three periods. Although a significant circulation of elites did occur among the cabinet members in the first period (2002-2014), the preponderance of prominent names of the ruling party shows that the attempt was made to preserve the ruling structure alongside the compromise in administration.

During the second period (2014-2018), despite the decrease in the number of founding members of the ruling party, the dominance of former cabinet members in the system is noteworthy. These cabinets covered a challenging period in which the motive to protect the ruling system and gains had come to the fore. The circulation of elites among cabinet members is most evident in the third period (2018-present), when the effects of the change to a presidential system made themselves felt in this area. In the cabinets of this period, bureaucrats predominantly replaced politicians, former cabinet members remained in the background compared to the new names, and the founding members of the ruling party were represented by only a few names.

The cabinets the ruling parties formed in all of the 10 cabinets analyzed can be explained with the concepts of Pareto's residues and the associated concepts of protectors (lions) and compromisers (foxes). The transitivity between these two cliques also facilitates the conceptualization of the findings. According to Pareto (2013), the ideal ruling elite consists of the integration of lions (those who are generally traditionalist, decisive, and strong in their ability to act) and foxes (those who are open to innovation, compromising, and highly imaginative). The structure of the political party that was in power during the first years of the studied period synthesized tradition and innovation and was decisive while simultaneously compromising, dreaming, and capable of realizing projects, which exactly coincides with Pareto's definition of the ideal ruling elite. As a matter of fact, the first cabinets under study, which were inspired by the structure of the government, had a qualified circulation of elites as a reflection of this synthesis, and this qualified administrative formation permeated almost all areas under the responsibility of the administration. However, the structure consisting of the integration of lions and foxes evolved into the dominance of lions over time and negatively affected the quality of the circulation of elites at the end of the first four cabinets, which this study has distinguished as the first period. During the second period of cabinets (2014-2018), a protectionist reflex emerged due to cyclical events, which inevitably resulted in lions becoming more prominent at the top of the administration. This rendered the circulation of elites relatively static and negatively affected the circulation quality. Therefore, the second period of cabinets can be considered the period with the lowest quality of the circulation of elites. The third and last cabinet period under study (2018-present) saw the lions' dominance in the administration weaken. New names were included in the cabinet, especially as qualified bureaucratic cadres made their weight felt at the administrative levels. For this reason, this last period had the most intense and highest quality of the circulation of elites.

Kaynakça

- Akyol, E., Arı, M. & Göz, M. M. (2023). Tarihsel süreçte Adalet ve Kalkınma Partisi milletvekillerinin demografik profilleri. *Journal of History School*, 16(LXII), 530-559. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.64123>
- Altan, C. (2008). Türkiye’de 1950-1960 dönemi milletvekillerin sosyolojik özellikleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22), 23-36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4764/65456>
- Altunok, M., Altunok, H., Bakırcı, F., Gedikkaya, F. G. & Aydın, A. (Ed.). (2019). *Türkiye Cumhuriyeti bakanlıklar tarihi*. TİAV.
- Arslan, A. (1995). *Turkish political elites: Top political leadership in Turkey and social construction of Turkish political elites*. [Unpublished MSc. Thesis]. University of Surrey.
- Arslan, D. A. (2005). Tek partili dönem ve çok partili dönem Türk siyasi elitlerinin toplumsal profillerinin karşılaştırmalı incelemesi. “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 7(1), 160-178. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iscug/issue/25508/268947>
- Arslan, D. A. (2007). 1995’ten günümüze Türk siyasi elitlerinin sosyolojik analizi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-17. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/209>
- Arslan, A. (2022). *İslam, demokrasi ve Türkiye*. Serbest.
- Aydın, A. H. (2010). *Yerel siyaset yazıları*. Seçkin.
- Aydın, A. & Kahraman, Ö. F. (2015). Türkiye’de kadın temsili sorunsalına kadın bakanlar bağlamında bir bakış. *Yasama Dergisi*, (31), 46-64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasamadergisi/issue/54469/741407>
- Bayrak, M. O. (1984). *Türkiye’yi kimler yönetti?*. Milliyet.
- Bilgin, V. (2007). *Türkiye’de değişimin dinamikleri: Köylülükten çıkış yolları*. Lotus.
- Bildirici, Z. D. (2019). Türkiye’de çok partili dönemde bürokrasinin TBMM’de temsili ekseninde siyasete etkisi. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Coştu, Y. (2011). Ondokuz Mayıs Üniversitesi ilahiyat fakültesinde uygulanan zorunlu İngilizce hazırlık programı üzerine boylamsal bir araştırma. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(20), 61-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititilahiyat/issue/7685/100678>
- Çağlar, A. & Arslan, A. (2000). Cumhuriyet’ten günümüze Türk siyasi liderleri: Atatürk’ten Demirel’e üst siyasi elitler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 499-514. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/huniibf/issue/30302/327834>
- Çay, A. M. (2009). *Başlangıçtan bugüne Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi. <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/dokuman/dokumandetay/1117>
- Çolak, Ç. (2021). Türkiye’de İçişleri Bakanlığının tarihsel gelişimi ve içişleri bakanlarının profili (-1920 2020). *Türk İdare Dergisi*, (492), 141-174. [http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar\(2\)/2001-2025/2021/Haziran/5-TURKIYE%E2%80%99DE-ICISLERI-BAKANLIGININ-TARIHSEL-GELISIMI-VE-ICISLERI-BAKANLARININ-PROFILI_-1920_2020_.pdf](http://www.tid.gov.tr/kurumlar/tid.gov.tr/tum-sayilar(2)/2001-2025/2021/Haziran/5-TURKIYE%E2%80%99DE-ICISLERI-BAKANLIGININ-TARIHSEL-GELISIMI-VE-ICISLERI-BAKANLARININ-PROFILI_-1920_2020_.pdf)
- Demiral, C. (1973). *Türkiye’nin 42 hükümeti*. Başbakanlık.
- Demirkol, F. (2023). Türkiye siyasetinde muhafazakârlık kavramı ve etkisi: Ak Parti iktidarının felsefi kimliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 479-508. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1228337>
- Ertan, S. & Aykaç, H. R. (2019). Elit teori çerçevesinde Türkiye’de kadın milletvekilleri üzerine bir inceleme. *Memleket Siyaset Yönetim*, 14(32), 75-102. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/msydergi/issue/60942/905367>
- Frey, W. F. (1965). *The Turkish political elite*. MIT.
- Gökçe, O. (1995). İçerik çözümlemesi: Sosyal bilimlerde bir araştırma yöntemi. Selçuk Üniversitesi.

- Kurtbaş, İ. (2017). Türkiye’de politik değişim ve siyasi elitler merkez-çevre kuramının gözden geçirilmesi ve Türkiye’de bir “elit koalisyonu olarak yeni elitler”. *International Journal of Social Science*, 54, 179-204. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3495>
- Michels, R. (2021). *Siyasi partiler: Modern demokrasideki oligarşik eğilimlerin sosyolojik incelemesi*, Bilgi Üniversitesi.
- Mills, C. W. (1956). *The power elites*. Oxford University.
- Mills, C. W. (1963). *Power, politics, and people*. Oxford University.
- Mutlu, H. (2014). Turkey: Cabinet dynamics and ministerial careers, 1950-2011. K. Dowding & P. Dumont (Ed.). *The selection of ministers around the world* içinde (ss. 156-177). Routledge.
- Neziroğlu, İ. & Yılmaz, T. (2013). *Hükümetler-programları ve genel kurul görüşmeleri*. TBMM.
- Neziroğlu, İ. & Yılmaz, T. (2015). *Koalisyon hükümetleri, hükümet programları ve genel kurul görüşmeleri*. TBMM.
- Ormankıran, Y., Bayram, A. T. & Karaçar, E. (2014). Turizm bakanları üzerine bir inceleme. *Turizm Akademik Dergisi*, 2(2), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/touraj/issue/24723/261467>
- Özalp, Ş., Bir, A. A. & Yeles, S. (1988). IX. dönem (14 Mayıs 1950) ve XVIII. dönem (29 Kasım 1987) milletvekillerinin ve bakanlar kurulu üyelerinin karşılaştırmalı özellikleri. *Anadolu Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 44-458. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadolibfd/issue/55077/756117>
- Pareto, V. (1935). *The mind and society* (Vol. III). Jonathan Cape.
- Pareto, V. (2013). *Seçkinlerin yükselişi ve düşüşü: Kuramsal bir sosyoloji uygulaması* (3. baskı). M. Z. Doğan (Çev.). Doğu Batı.
- Parry, G. (1969). *Political elites*. George Allen & Unwin.
- Saunders, E. N. (2022). Elites in the making and breaking of foreign policy. *Annual Review of Political Science*, 25(1), 219-240.
- Sayarı, S. & Dikici-Bilgin, H. (2011). Paths to power: The making of cabinet ministers in Turkey. *Parliamentary Affairs*, 64(4), 737-762. <https://doi.org/10.1093/pa/psr017>
- Sayarı, S. & Dikici-Bilgin, H. (2018). Technocratic ministers and political leadership in European democracies. A. C. Pinto, M. Cotta & P. T. d. Almeida (Eds.). *Technocratic ministers and political leadership in European democracies* içinde (ss. 265-235). Palgrave Macmillan.
- Sencer, M. (1985). Cumhuriyet hükümetleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 18(4), 13-25. https://ammeidaresi.haci-bayram.edu.tr/documents/article/1/18/4/2_sencer.pdf
- Tunçtaşık, H. & Bingöl, Y. (2021). Türkiye’de muhafazakâr siyasetin siyasi uzlaşma kültürü: Milli Görüş hareketi üzerine nitel bir araştırma. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(60), 86-110.
- Turhan, M. (2000). *Siyasal elitler*. Gündoğan.
- Turan, İ. (1986). The recruitment of cabinet ministers as a political process: Turkey, 1946-1979. *International Journal of Middle East Studies*, 18(4), 455-472. <https://doi.org/10.1017/S0020743800030786>
- Ültay, E., Akyurt, H. & Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- Vergin, N. (2003). *Siyasetin sosyolojisi: Kavramlar, tanımlar, yaklaşımlar*. Bağlam.
- Zannoni, P. (1978). The concept of elite. *European Journal of Political Research*, 6(1), 1-30. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1978.tb00547.x>
- Weber, M. (1968). *Economy and society* (vol. 1 & 2). Bedminster.
- Woldendorp, J. J., Keman, H. & Budge, I. (2000). *Party government in 48 democracies (1945-1998): Composition-duration-personnel*. Springer.

İnternet Siteleri

<https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/hukumetler/>

<https://www.hurriyet.com.tr/>

<https://www.indyturk.com/node/636906/siyaset/yeni-kabinede-kim-kimdir>

<https://www.milliyet.com.tr/>

<https://www.tbmm.gov.tr/milletvekili-arama/form>

<https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/>

<https://www.sozcu.com.tr/>

<https://www.yenisafak.com/>